

Biserica Ortodoxă în fața provocărilor lumii contemporane și rolul Ei social – filantropic în societatea postmodernă, secularizată

I. Despre misiunea Bisericii Ortodoxe în postmodernitate

1. Introducere

Lucrarea de față se dorește a fi una ce susține și promovează colaborarea și cooperarea dintre Biserică și celelalte instituții ale societății civile, în domeniul activităților sociale și culturale ori educative, sub forma unui parteneriat, atât de necesar, spre folosul credincioșilor și membrilor Bisericii care, implicit, sunt și cetățenii Statului ori fiii acestei națiuni. Implicarea Bisericii în social se poate realiza în multe feluri și sub diferite forme, unele din ele fiind remarcate și evidențiate aici, în această lucrare de disertație, care pornește de la definirea, din punct de vedere teoretic și teologic a termenilor de filantropie și caritate creștină, plecând și ajungând la noțiuni practice, tehnice și concrete, specifici disciplinei numită asistență socială. Sunt prezentate aici metode moderne și foarte actuale de realizare a unui sondaj și de implementare a unui proiect sau a unui program social, cu ajutorul instrumentelor caracteristice Bisericii – instituție ce nu trebuie să aibe vreun complex, din acest punct de vedere, deoarece dispune de toată dotarea și de tot „echipamentul” necesar realizării unui deziderat social.

Totodată, lucrarea de față încearcă să sintetizeze câteva trăsături definitorii ale postmodernității, ca o necesitate a contextualizării corecte a misiunii Bisericii Ortodoxe. Lipsit de pretenția de a fi exhaustiv, (lucru, de altfel, imposibil), materialul acesta se dorește a fi un ghid folositor mai bune înțelegeri a provocărilor postmodernismului, ca și a modurilor în care Biserica le poate folosi sau respinge. Stadiul societății actuale, cu toate coordonatele sale definitorii, nu poate surprinde Biserica, ea însăși chemată să-și deschidă mesajul către oameni, atât ca indivizi, cât și ca grup social. De aceea, Biserica trebuie să folosească toate strategiile misionare adaptate vectorului postmodern de exprimare existențială, spre a defini acel nou tip de umanism, destinat zilei de mâine, despre care Preafericitul Părinte Patriarh Daniel afirmă că „trebuie să redescopere legătura profundă dintre libertate și sfințenie”¹.

În prezent, Biserica desfășoară activități de asistență socială prin sistemul propriu, având suport de organizare legile emise de stat, promovând politicile sociale și măsurile de protecție socială pe care le regăsim în întreaga societate, ea punând la dispoziție resursele umane și logistica de care dispune. Nu în ultimul rând putem menționa că în cadrul serviciului social bisericesc se desfășoară proiecte care au ca sursă de realizare și resurse financiare care actualmente sunt modeste. De aceea Biserica invită statul și în același timp îi propune ca sistemul național de asistență socială să treacă în slujba bisericii, aceasta din urmă punând la dispoziție cele menționate mai sus, iar statul ca factor determinant într-o societate să-i dea bisericii capital financiar pentru finanțarea întregului sistem. Biserica oferă prin personalul său clerical care are statut de lider într-o societate mobilizarea și antrenarea oamenilor ca și comunitate într-o implicare directă în rezolvarea problemelor care pot apărea.

Implementarea politicilor sociale prin biserică se poate face printr-o colaborare de specialitate la nivelul celor două instituții militând împreună pentru o societate mai bună și pentru

---

¹ Metropolitan Daniel Ciobotea, *Confessing the Truth in Love. Orthodox Perceptions of Life, Mission and Unity*, Trinitas, Iași, 2001, p. 179.

un grad de viață în acord cu normele europene și internaționale. Activitatea socială a preotului se face remarcată în parohia pe care o administrează și o păstorește prin prezența sa în instituțiile sau așezămintele sociale aflate în sfera de influență a parohiei sale, unde desfășoară programe sociale și religioase cu diferite prilejuri sau cu un orar bine stabilit. Opera filantropică și de asistență socială a Bisericii face parte din "dimensiunea slujirii aproapelui" și constituie unul din aspectele principale ale teologiei creștine contemporane, cu implicații tot mai profunde în cele mai variate aspecte ale vieții Bisericii, în special pe planul pastorației și al apostolatului social. Slujirea sub acest aspect este cuprinsă ca adevăr fundamental în revelația biblică, în tradiția patristică și în istoria Bisericii creștine și constituie un factor de dinamism în mișcarea ecumenică de astăzi.

După învățătura scripturistică a Noului Testament, filantropia cuprinde toată Legea și Proorocii sau Profeții, fiind cea mai mare poruncă din Lege (Mt. 22, 37-40) Toate aceste sinonime au ca fundament dragostea. Incompatibilă cu dragostea luminează, dragostea față de Dumnezeu constă în împlinirea Poruncilor și în iubirea oamenilor între ei. Sentimentul dumnezeiesc al filantropiei și milei este rodul unei îndelungate și laborioase educații creștine, făcută cu tact și cu iubire fără margini de către cei rânduiți pentru aceasta. Astăzi, mai mult ca altădată, lumea secularizată, dominată de tehnologii, în care viețuim, are nevoie de umanizare, de milă și iubire față de om, de filantropie. Biserica Ortodoxă Română este o biserică de origine apostolică, poporul român fiind încreștinat de Sfântul Apostol Andrei. Creștinismul la români are o vechime de aproape două mii de ani, fiind singurul popor născut creștin. Istoria poporului român este contemporană și paralelă cu istoria Logosului întrupat. Odată cu începuturile creștinismului la români, asistența socială ia forma unor acțiuni umanitare cu caracter religios. Asistența socială în țara noastră a avut la început un caracter pronunțat bisericesc, nu poate fi ruptă de biserică și s-a dezvoltat ca și învățământul în jurul bisericii.

Ca lucrare a dreptății divine, filantropia Bisericii este un act profund teologic, spiritual și duhovnicesc. Ea nu poate fi asociată pur și simplu celorlalte forme de dreptate socială consacrate de diverse ideologii moderne, ci exclusiv celorlalte forme de slujire divină. Un alt aspect deosebit de important este formarea specialiștilor în domeniul asistenței sociale bisericești. Actualmente dubla specializare Teologie – Asistență Socială este într-un plin proces de transformare din punct de vedere al Tratatului Bologna. Patriarhia Română a hotărât ca specializarea să se intituleze „Teologie Socială” ceea ce din punctul meu de vedere nu acordă absolvenților dreptul a a profesia decât în instituțiile de asistență socială bisericească, ceea ce este în detrimentul lor. Faptul că planurile de învățământ și programele analitice au avut de suferit prin reducerea numărului de ore în specialitatea asistență socială nu îi face pe absolvenți să fie competitivi din punct de vedere teoretic pe piața muncii. Un alt aspect demn de urmărit este și faptul că Biserica nu a absorbit în sistemul său de asistență socială absolvenții acestei specializări. Din studiul de caz întreprins rezultă că cei mai mulți absolvenți care profesază în specialitatea asistență socială au fost absorbiți pe piața muncii doar în instituțiile de stat și nu în cele ale bisericii. Această specializare a demarat de la ideea caracterului filantropic al asistenței sociale și de la faptul că studenții acestei specializări au o deschidere mai mare spre problemele clienților, că formarea teologică de specialitate creează profesioniștilor o sensibilitate și o disponibilitate ridicată pentru rezolvarea problemelor clienților asistenței sociale. În concluzie se poate afirma că dubla Specializare Teologie Ortodoxă-Asistență Socială a avut o evoluție ascendentă până în anul 2004, după acest an situația acestei specializări devenind destul de incertă.

Din cercetarea întreprinsă și prezentată aici, în acest studiu, putem afirma că serviciile sociale ale Bisericii Ortodoxe Române în acest moment se confruntă cu o serie de limite pe care le-am identificat atât din punct de vedere teoretic cât și practic pe baza cercetării întreprinse. Insuficiența

filantropică este prezentă în asistența socială bisericească, cercetarea punând în evidență lipsa resurselor la nivelul comunităților religioase pentru furnizarea unor servicii suficiente, dezirabile și de calitate. Amatorismul filantropic poate fi considerat ca limită a asistenței sociale bisericești deoarece majoritatea clericilor nu au cunostințele și pregătirea de specialitate necesară pentru a putea oferi servicii de calitate. Particularismul filantropic poate fi considerat o limită a serviciilor sociale bisericești dar nu atât de prezent ca celelalte limite deoarece oricum serviciile oferite sunt puține și nu se face discriminare pe criterii de apartenență la comunitatea Bisericii. Paternalismul filantropic se manifestă în asistența socială bisericească prin stabilirea unilaterală din partea bisericii a domeniului serviciilor oferite fără să se țină cont de alți actori sociali și de necesitatea și dezirabilitatea acestor tipuri de servicii. O altă manifestare a paternalismului filantropic se reflectă în standardele de organizare și de calitate a acestor servicii. Toate aceste limite pot fi depășite printr-un amplu proces de profesionalizare a serviciilor și personalului ce deservește aceste servicii. În momentul de față când rolul comunității trebuie să fie esențial în impulsivizarea vieții sociale, în realizarea coeziunii între oameni, preotul trebuie să găsească modalitățile actuale, percutante de mobilizare a energiilor comunității spre progres și dezvoltare.

Prin urmare, vom susține că demersul misionar al Bisericii trebuie să cuprindă conceptul conform căruia Biserica nu este în fond, doar comunitatea cu număr mare sau foarte mare de membri ci chiar și cea cu numărul cel mai mic, dar în care sălășluiește mărturia cea duhovnicească despre trăirea în viața noastră a vieții lui Hristos, cea autentică. „Astfel înțeleasă, misiunea nu este reprezentată de un proiect grandios, asemeni unei caracatițe care cuprinde totul în sine – acesta este de dorit numai pentru a conferi unitate de plan și acțiune sistemului – ci de intervenția în micro, de îndeplinirea misiunii de păstor de suflete și a aceleia de următor al Mântuitorului, calitate pe care o are orice creștin botezat, nu numai clericul și nu numai cei cu anumite răspunderi în Biserică.”² Așadar, iată și de aici constatăm faptul că Ortodoxia este o formă de creștinism (nesecularizată în conținutul și fondul ei intrinsec) extrem de rafinată, de nobilă, de fină, pe care puțini o știu astăzi, aprecia sau gusta în profunzimile ei dintru început, lucru pentru care ne rugăm Lui Dumnezeu – Cel în Treime preamărit, să ne ajute și să ne lumineze mințile noastre, cele acoperite de umbra păcatului și a morții!...

2. Aspectul comunitar, bisericesc și eclezial al activității filantropice

Vorbind despre Biserică și în Biserică – despre rolul și importanța Ei, mai cu seamă în vremurile acestea, postmoderne, am ajuns la multe definiții ce i se dau Bisericii, cu alte cuvinte am ajuns la o teoretizare, la o nuanțare a detaliilor... Nu știu, în schimb, în ce măsură, împlinim în practică cunoștințele teoretice pe care le cunoaștem despre Biserică și dacă le împlinim în Biserică – acolo unde le este locul și rostul!... Și din cauza acestei stări de fapt există o tensiune: între real și ireal, între istorie și Împărăția Lui Dumnezeu. Sau, mai concret, între idealul creștin: care este viața în Iisus Hristos și viața pământească pe care o ducem cu toții. Rezolvarea acestei antinomii, contradicții nu implică numai acțiunea umană ci și divină. Prin el, omul, a realizat prea puțin în planul sensului și a destinului său. Când singur vrea să se autodivinizeze, să se facă înger de fapt el ajunge fiară. Iar mântuirea noastră se realizează așezându-se sub Revelație, nu deasupra ei. Omul căzut refuză Revelația, el pune condiție Revelației, erezia, produsul subiectivismului demonic, face ce vrea cu Revelația și transmiterea ei prin Biserică. Ei uită că natura Revelației, nu este o sumă de propoziții, de informații, iar înțelegerea mântuirii nu e una gnostică, teoretică.

---

² Pr. Dr. Ștefan Iloaie, *Misiunea Bisericii în contextual secularizării*, în rev. “*Renașterea*”, Anul XVII, serie nouă, noiembrie 2006, 11 (199), p. 2.

Prin urmare, nu se poate reduce creștinismul la un simplu moralism sau doctrinalism, acestea sunt metode ale misionarismului neoprotestant. Trebuie să înțelegi, să cauți, să afli că dogma nu este doctrinalism iar morala eticism, ci ele, sunt viață, participare la Dumnezeu. Dacă „Bucuria Tatălui și a Fiului este în Duhul Sfânt”, spune Sfântul Grigorie Palama, cum tu faci din iconomia lor în Biserică și în Istorie?

După Slăvita Sa Înviere, Mântuitorul Iisus Hristos se arată ucenicilor și le spune: Mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Și puțin mai târziu: „Și iată Eu sunt cu voi în toate zilele până la sfârșitul veacului”. (Matei 28, 19-20). Expresia “toate” arată natura și porunca misiunii. Misiunea se realizează pe baza scripturii și a tradiției liturgice și patristice, căci Iisus Hristos Însuși a zis: „Iar când va veni Acela, Duhul Adevărului, vă va călăuzi la tot adevărul” (Ioan 16,13). Conștiința misiunii trebuie lărgită, iar misiunea Bisericii nu a înțeles alegerea ca supremație. Pe lângă Sfintele Taine (căci astfel avem legătura cu Mântuitorul Iisus Hristos), trebuie să se înțeleagă că acest trup al Bisericii este și organizat după concepția paulină, din Epistola către Efeseni. Ortodoxia și Biserica Romano-catolică au o înțelegere bisericească, eclesială, socială și comunitară a credinței, deci obiectivă, ca realizare și plenitudine a Lui Iisus Hristos. Denominațiunile creștine, ereziile istorice înțeleg individualist credința. Se uită, sau nu se înțelege că Biserica poate fi contestată nu numai secularistic (sociologic, ideologii ateiste) ci și din interiorul ei, de natură creștină.

Așadar, Biserica și Iisus Hristos sunt o unitate indisolubilă. Istoria misiunii se identifică cu istoria Bisericii. Istoria ei este relația Lui Dumnezeu cu semenii și invers. Neavând o istorie a misiunii, nu ai o istorie a Bisericii, și atunci, ești doar o simplă adunare, un grup de oameni, o apariție meteoritică, stelară pe scena istoriei și a teologiei. Trebuie să iei aminte, la fel și noi! Relația umanității cu Dumnezeu se înțelege ca realitate istorico – teandrică și sinergetică. Vocea profetică a Bisericii se aude în istorie, căci nu se concepe, ca propovăduind adevărul să nu mustri păcatul. Glasul ei este aidoma cuvintelor scripturii: „Iată Eu stau la ușă și bat”... Chemarea ei se îndreaptă către toți, și face acest lucru din ziua Cincizecimii, prin vicisitudinile istoriei. Glasul ei străbate veacurile, căci mărturisirea credinței creștine îi aparține doar Ei, în acest fel ajungându-se la o relație simfonică dintre Biserica luptătoare și cea triumfătoare...

3. Biserică versus postmodernitate - Factorii definatorii ai postmodernității

Iar acum, după această introducere și dezbateri, destul de extinsă, revenind la subiectul acestui studiu, vom susține și argumenta că postmodernitatea constituie stadiul societății actuale, de valorizare excesivă a sinelui uman hipertrofiat, postulând dezvoltarea acestuia în contextul mai larg al noilor cuceriri ale științei și tehnologiei, în spirit secularizant și globalizant. Societatea postmodernă dezvoltă și o cultură postmodernă, adaptată perfect cerințelor ei. Dacă ne vom raporta la definițiile care-i sunt date de către specialiști, vom arăta, împreună cu J. Francois Lyotard, că „postmodernitatea este incredulitatea arătată meta-istoriei”³. Evident, analiza semantică indică succesiunea firească a postmodernității după modernitate, din care își extrage și sevele. Iar aceasta din urmă s-a definit în contextul mai larg al prefacerilor economice și sociale care au revoluționat mapamondul, odată cu marile descoperiri științifice, făcute posibile în cadrul noilor orânduiri care au transformat din temelii sistemele de conducere aristocratică, feudală, în așa-numitele democrații capitaliste. O eră a modernității, așa cum o gândim astăzi, pornește în plan economic de la mașina cu aburi, de la care a fost deschisă calea tuturor invențiilor tehnicii,

---

³ Citat de Mirel Bănică, „*Locul celui alt*” – *Ortodoxia în modernitate*, Editura Paideia, București, 2007, p. 121.

prin cercetare științifică asiduă. În plan social, a fost realizată, treptat, sporirea gradului de confort al populației, deși, la început, toate cuceririle amintite au fost accesibile unui număr foarte mic de persoane, raportat la populația planetei. Progresează lent și mijloacele de comunicare, punându-se bazele mass-media prin apariția primelor publicații și a radioului.

Deja, această eră socială a suferit modificări structurale profunde, fapt pentru care specialiștii vorbesc de transformarea ei, încetățenindu-se deja termenul de posmodernitate, ca fiind definitoriu pentru societatea de astăzi. Notele dominante ale postmodernității sunt date de expansiunea fără precedent a tehnologiei informației, accesul neîngrădit la date și rolul tot mai accentuat deținut de mass-media în formarea personalității umane. În plus, continuă avântul tehnologiilor avansate, asistate de forme de inteligență artificială. Observăm și creșterea de neimaginat a gradului de accesibilitate a oamenilor la noile realizări ale progresului și civilizației contemporane: un procent tot mai mare din populația planetei are acces la tehnologii de ultimă generație.

Un alt factor care încurajează instalarea unei mentalități postmoderne în societate îl constituie progresul economic, generator de bunăstare materială. Acest aspect se constată, mai ales, în țările puternic dezvoltate, neafectate de războaie sau conflicte etnice. Etalonul în această privință este deținut de S.U.A., care, practic, n-au cunoscut desfășurări militare pe teritoriul lor, în ultimii 200 de ani, cu excepția neobișnuitelor acte de terorism din 11 septembrie 2001. La mică distanță, se încadrează aici și țările Uniunii Europene, dar și alte state, precum Japonia sau Australia. Peste tot, postmodernismul s-a instalat pe fondul unui progres fără precedent al bunurilor de consum, asemeni hambarelor pline din Evanghelie (Luca 12, 16-21), în detrimentul culturii spiritului, aflată într-un teribil regres.

a) Individualismul presupune cultivarea valorii exagerate a sinelui, în maniera deja experimentată de New Age. Societatea postmodernă îi solicită omului să se afirme cu orice preț, căutând să promoveze cât mai sus, pe scară ierarhică, la nivel economic, politic, cultural etc. Aceasta presupune, în mod necesar, negarea identității primite la naștere, inclusiv în ceea ce privește apartenența religioasă. Tot mai mulți tineri se declară indiferenți față de aspectele tradiționale ale existenței și receptivi față de pseudo-culturi de import. Această goană nesăbuită după avansare socială sau agonisită materială îl transformă pe om în sclavul unei rutine zilnice generatoare de stres și oboseală, privându-l de orice dorință de elevare spirituală, cu excepția unor distracții facile, aflate în trend. Omul-mașină este sclavul jocurilor pe computer, al imaginilor comerciale care-l împiedică să gândească liber, conștiința sa fiind amorțită complet de capriciile impuse ale modei. Lectura, dezvoltarea imaginației, poezia, lirismul – sunt quasiinexistente. Se pune în valoare individul și se abandonează persoana. Forța interioară nu se bazează pe echilibru, pe cunoaștere a realităților vieții, pe abandonarea în voia lui Dumnezeu (după Matei 6,33 – Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate celelalte se vor adăuga vouă)⁴. Dimpotrivă, forța omului postmodern rezidă tocmai în dezechilibrul său interior – acesta îl determină să se abandoneze condiției stresante a vieții, pentru a scăpa de marile chestiuni existențiale. Se află într-o depresie continuă, justificând existența unei pleiade de

---

⁴ De fapt, postmodernii susțin, în mare măsură, teza nietzsche-ană a morții lui Dumnezeu. Referitor la aceasta, ne reține atenția o afirmație a lui Mihail Neamțu, care are sonoritatea unui baroc căzut pe nicovală: *Timpul morții lui Dumnezeu este inaugurat prin violul sinistru al urii de sine*. Este o rescriere în contextul mileniului III a celebrului dicton hristic: *Cel ce-și urăște sufletul său în lumea aceasta, acela îl va păstra pentru viața veșnică (Ioan 12,25)*. A se vedea Mihail Neamțu, *Gramatica Ortodoxiei, Tradiția după modernitate*, Editura Polirom, Iași, 2007, pp. 40-41.

„psihologi” (isterie națională, am putea spune, în S.U.A și Occident), care îi „refac” echilibrul prin terapii de exacerbare a propriei personalități.

b) În plan religios, se impune secularismul, curent care neagă, în mod violent, exprimarea religiozității, manifestată în cadrul Bisericilor tradiționale. În definirea lui, se analizează, de obicei, trei aspecte esențiale: 1. pierderea treptată a interesului pentru practica elementelor definitorii religiei de bază, 2. refuzul plictisit al primirii de informații din sfera religioasă, care să justifice în vreun fel existența proniatoare a lui Dumnezeu și 3. combaterea cu orice mijloace a prezenței religioase în interacțiune cu structurile social-politice și economice, considerate strict „laice”. Să le observăm și noi, pe rând:

1. Cea mai mare problemă ridicată de secularizare se pune în plan individual. Așa cum am arătat deja, este o certitudine îndepărtarea omului de trăirea faptului religios în sine. Tot mai mulți oameni se declară indiferenți față de orice exprimare a religiozității. În acest caz, singurul remediu îl constituie întoarcerea la soluțiile vieții spirituale, la valorile perene ale sfințeniei, dorită a se cultiva încă din viața aceasta. Ortodoxia are resurse inestimabile în acest sens; din păcate, ele nu sunt puse în valoare așa cum ar trebui, fiind adeseori estompate de folclorismul, lipsa de evlavie și rutina unor slujitori nevrednici.

2. Secularismul postmodern se caracterizează prin negarea violentă a oricăror forme de religie insituționalizată, în favoarea făuririi unei religii proprii, descătușate de apartenența la vreo confesiune (celebra sintagmă: *believing without belonging*⁵). Tuturor Bisericilor, confesiunilor și cultelor li se aduc critici vehemente, începând cu tenebre ce țin de acțiunile lor trecute și sfârșind cu contestări ale pretinsei lor rigidități în vremea noastră. De aceea, auzim pe mulți oameni, sub pretexte minore, spunând: „am terminat-o cu Biserica!” Și chiar pun în practică această ruptură, încercând să se țină cât mai departe de orice contact cu instituția în cauză, fie că e vorba de locașul de cult, fie de o posibilă întâlnire cu un sacerdot sau chiar contactul cu un material religios ca atare.

3. La nivelul conducerii politice, există o paletă foarte variată de raportări între secularism și postmodernitate. Există țări în care postmodernitatea s-a instalat definitiv, am putea spune, dar un procent relativ mare din populație se declară a fi credincioși practicanți (S.U.A. și Japonia). Unele state, deși statutează o anumită confesiune ca fiind religie națională, sunt quasi-seculare (exemplu: lutheranismul în Danemarca), altele, deși se prezintă a fi complet laicizate, sunt conduse din umbră de o religie majoritară (exemplu: Turcia).

La noi, s-a vorbit tot mai mult, în ultima vreme, de necesitatea interzicerii orei de Religie din școlile de stat, punându-se accentul pe definirea separației între cele două instituții. Concomitent, o decizie controversată a Consiliului pentru Combaterea Discriminării a considerat necesar să avertizeze Ministerul Educației și Cercetării asupra scoaterii simbolurilor religioase din instituțiile de învățământ laice. Deși decizia a fost anulată de Înalta Curte de Casație, printr-o hotărâre definitivă recentă (13 iunie anul 2008), persistă o neliniște în acest caz, căci mediatizarea lui nu a reușit să solidarizeze, așa cum ar fi fost de așteptat, părerile favorabile, decât într-o mică măsură, în timp ce revendicările seculare au fost clamate cu insistență. S-a făcut o prezentare total tendențioasă unor manuale de Religie, care urmărea să atragă sprijinul opiniei publice în favoarea denunțării lor ca fiind abuzive, intolerante și chiar violente. Scopul este, evident, același: marginalizarea, cu orice preț, a religiei, precum și a educării tinerilor în spiritul

---

⁵ G. Davie, *Religion in Britain since 1945*, Blackwell, Oxford, 1994, passim, apud Nicolae Achimescu, *Religii în dialog*, Trinitas, Iași, 2006, p. 413

cunoașterii și trăirii acesteia. Toate aceste acțiuni, vădind semnale clare de promovare a secularismului, în sens de laicizare forțată, au avut, în mod paradoxal, un efect contrar celor așteptat de promotorii lui: Biserica a reacționat ferm, atât prin combaterea erorilor și denigrărilor proferate, cât și prin implementarea unor strategii misionare mai eficiente, însemnând revizuirea și remediarea unor aspecte negative semnalate. În acest caz, ar trebui să recunoaștem secularismului și un rol pozitiv.

Dacă postmodernismul acceptă vreun fel de religiozitate, atunci aceasta este cu totul diferită de tot ceea ce omul a experimentat până acum. Este o așa-zisă „totală descătușare”, mergând de la menținerea distorsionată a unor forme tradiționale, neapărat aggiornate, până la preluarea sincretică a unor elemente din cultura altor religii sau promovarea unor acțiuni proprii, idei personale sau forme de divertisment – sub forma concretă a unei noi idolatrii, extrem de periculoasă (exemple de „idoli” postmoderni: munca și ascensiunea profesională, familia sau anumiți membri ai acesteia, banii și agonisita materială, idealurile politice, economice sau sociale, ficțiuni din producții media sau din cinematografie, vedete din toate domeniile sau chiar sporturi – vorbindu-se tot mai des de „zeul fotbal”, de pildă). Credința tradițională în Dumnezeu rămâne, de cele mai multe ori, la nivelul unei simple exprimări declarative (Paște și Crăciun transformate în evenimente mondene, cu relevanță preponderent gastronomică, sau, mai nou, experimentate prin turism „exotic” sau celebrate „tinerește” în cluburi și discoteci; slujbele de botez, nuntă, înmormântare – privesc doar ca exprimări folclorice, cu o prezență a invitaților în continuă scădere la ritualul religios). Cauza majoră a acestor stări de lucruri rezidă în conceperea lumii ca fiind autonomă și, implicit, idolatrizarea ei, și impunerea unui abis între transcendența Divinității și imanența lumii.

c) **Progresul extraordinar al științei și tehnologiei este un factor constitutiv al postmodernității**, așa cum am arătat deja. Se pune accent pe cunoașterea intelectuală, ca expresie a unei raționalități exacerbate, promovată cu ajutorul unor mijloace ultramoderne: internet, biblioteci virtuale, baze de date computerizate – toate conduc la o informare detaliată și facilă, dar, în același timp, pot dăuna enorm: sunt suficiente câteva atacuri contra Bisericii, abil gestionate de către grupuri de interese, pentru a justifica „legitimitatea” poziției detractorilor acesteia, din interior.

În raport cu cosmosul, se observă, deja, consecințele unui comportament iresponsabil al omului postmodern. Avid după bunăstare, el generează și amplifică o criză ecologică de proporții, ale cărei consecințe sunt greu de anticipat pe termen mediu și lung. Aceasta îl afectează, în primul rând, pe om, dar și celelalte specii de animale și plante. Dezinteresul, am putea spune, criminal, al omului față de creația lui Dumnezeu, îl conduce pe acesta la nesupunere și neascultare, întrucât el a fost pus să stăpânească natura, nu să o distrugă. Cercetările asidue ale științei și tehnologiei actuale vădesc, în unele domenii, o atitudine potrivnică normelor creștine de etică și bio-etică. Bunăoară, „efortul constant de a realiza roboți cu viață psihică asemănătoare omului poate trăda fie o consecință a golirii de conținut a vieții noastre, compensate prin crearea de artefacte cu conștiință, fie o expresie a unei tentații demiurgice”⁶. Aceleași pretenții creatoare se întâlnesc și în metodele de inginerie genetică neîngăduite de Biserică: fertilizarea in vitro și clonarea, unde „joaca de-a Dumnezeu” duce la consecințe fatale, imprevizibile.

d) **Globalizarea economică, politică și culturală**. Lumea este o imensă piață de desfacere, tot mai multe granițe dispar, se creează alianțe comerciale mondiale. Planul spiritual se cere a-l urma îndeaproape pe cel material; de aceea, se încearcă a se crea un conglomerat din

---

⁶ Adrian Lemeni, pr. Răzvan Ionescu, *Teologie ortodoxă și Știință. Repere pentru dialog*, Ediția a doua, revăzută și adăugită, Editura I.B.M.B.O.R., 2007, pp. 427-428

religii, tradiții și culturi diferite. Inevitabil, se ajunge la sincretism, ca țintă ultimă a globalizării. Potrivit specialiștilor, „este important ca ”sincretismul” să nu fie înțeles numai în accepțiunea sa negativă, ca o trădare a Ortodoxiei. Biserica nu este o realitate statică, ci una dinamică”⁷. De aici, rezultă și necesitatea continuării dialogurilor ecumenice, multilaterale, în vederea statornicirii unor principii misionare clare, care să gestioneze această sinergie între păstrarea neștirbită a Tradiției și adaptarea discursului la condițiile impuse de modernitate. Se evită, astfel, două primejdii majore, dispuse antagonic: pe de o parte, o izolare care n-ar conduce decât la colapsul unui nedorit suicid, iar pe de alta, o topire a identității, incapabilă să se autodetermine în contextul unui sincretism absolut și definitiv. Aurea mediocritas – am putea spune.

4. România – cultura și spiritualitatea ei în fața postmodernității

România are, așa cum spuneam, o șansă deosebită de a schimba mentalitățile occidentalilor. Apropierea dată de latinitatea limbii se combină cu toleranța și ospitalitatea poporului român. Numeroasele exemple de coexistență pașnică a unor etnii și religii diferite, intrate în dialog pe făgașul ecumenismului local, fac ca România să dea un bun exemplu și altor state. Ortodoxia românească nu este, la origine, nici fundamentalistă, nici intolerantă. Deși există pericolul unor influențe în acest sens, venite fie din direcție grecească, fie rusească, exprimarea religiozității românești nu are nicio șansă de a experimenta o intensă mobilizare de mase, în sens protestatar, ca în situația Rascolului rusesc sau a recentelor manifestații contra cărților de identitate electronice, organizate în Grecia. Mai degrabă, Ortodoxia românească se exprimă viguros și rodnic pe spații mici, în așa numitele „enclave”⁸ – comunități parohiale și monastice, cu bune rezultate în plan misionar, acolo unde datoria evanghelică este împlinită. Cunoașterea acestora de către occidentali, fie prin intermediul vizitelor în scop turistic, fie prin migrații români, care reușesc adeseori să copieze modelele comunităților din țară în spațiile secătuite spiritual ale occidentului secularizat, reprezintă o realitate din ce în ce mai evidentă, cu rezultate notabile în planul creării unei imagini cât mai corecte Ortodoxiei noastre.

Vorbind despre Ortodoxie și Europa, Părintele Teofil Tia⁹ analizează doi poli de opinie: unul format din entuziaștii, puțin numeroși, dar solid instruiți – cu studii temeinice, în țară și, mai ales, în străinătate, iar altul format din cei sceptici, mai numeroși decât primii, însă mult mai inculți, dezvoltând o exprimare confuză și stereotipă.

Un interes deosebit suscită legislația europeană, solicitată uneori a fi luată drept etalon, chiar dacă nu este cunoscută și înțeleasă în întregime. Bunăoară, ea a fost invocată în disputata chestiune a religiei în școli, deși nu există prevederi oficiale la nivelul Uniunii Europene, în acest sens. Este condamnată doar discriminarea, dar în cazul nostru nu poate fi vorba de așa ceva, atâta vreme cât și cele mai mărunte culte, legal recunoscute, sunt libere să țină cursuri de religie adepților lor.

Raportat la cultură, postmodernismul se definește prin două elemente esențiale: promovarea multiculturalismului și valorizarea actelor culturale în raport cu legile economiei de piață. Deși globalizarea este un fapt istoric, ea nu acționează asupra culturii în sens reduționist exclusiv, ci o modelează într-o simfonie de culturi locale, diversificate, ce interacționează între

---

⁷ Pr. Lect. dr. Radu Petre Mureșan, *Provocări și perspective ale Bisericii Ortodoxe în Uniunea Europeană*, în *Biserica Ortodoxă în Uniunea Europeană. Contribuții necesare la securitatea și stabilitatea europeană*, Editura Universității din București, 2006, p. 167.

⁸ A se vedea cartea pr. prof. Ion Buga, *Teologia enclavelor*, Editura Sfântul Gheorghe Vechi, București, 1995.

⁹ Pr. Lect. Dr. Teofil Tia, *Biserica Ortodoxă Română: reflecții, analize, problematizări*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2006.

ele prin intermediul mass-mediei și internetului. Șansa lor de supraviețuire este legată, însă, de capacitatea lor de a se mula cerințelor din piață, altminteri, eșecul deși cert, nu lasă urme, deschizând alte oportunități, pe temeiul principiului alterității.

e) **Haos și sincretism doctrinar:** învățătura tradițională se relativizează, sunt negate doctrine universal valabile, sunt contestate paradigmele unice și valorile religioase absolute. Astfel se distruge, practic, încrederea în structura ecclesială centralizată, fiind mult mai bine primite fracțiunile centrifuge. Este promovată, fără rezerve, mișcarea feministă. Se vorbește, tot mai confuz, de un ecumenism similar întru totul cu sincretismul. Potrivit Părintelui Profesor. Gheorghe Petraru, „dacă religia nu a dispărut, conform programului modernist, atunci postmodernitatea decretează egalitatea religiilor, sursa lor în rațiunea omului și nu în transcendent, nu originea divină a religiei, ci crearea ei de către om, care l-a creat și pe Dumnezeu, refuzul Revelației iudeo-creștine ce culminează în Iisus Hristos și egalitatea creștinismului cu celelalte religii, limbajul inclusivist, care nu mai face diferență între adevăr și eroare, între dreaptă credință mântuitoare și erezie, în plan ecclesial”¹⁰. Nu ne miră acest lucru, atâta vreme cât observăm atât respingerea transcendenței lui Dumnezeu, cât și a contingentelor lumii. Se propune o spiritualitate nouă, de tip individualist, dublată de o revalorificare a religiosului de tip folcloric, dând Tradiției doar un simplu rol de transmițătoare a unei moșteniri etno-culturale și, abia în planul al doilea, religioase.

O ofensivă fără precedent s-a declanșat recent împotriva lui Iisus Hristos. Confuzia dintre diferitele moduri în care El este perceput l-a făcut pe Mihail Neamțu să afirme că „destinul cultural al Europei nu poate fi gândit independent de această decizie de a pune întrebarea lui Iisus Hristos – voi cine ziceți că sunt Eu?” (Marcu 8,29)¹¹. Din direcția postmodernismului, vin răspunsuri extrem de variate la această întrebare: un întemeietor de religie, un simplu om, un învățător, un profet, un inițiat etc. Toate ocolesc adevărul, sintetizat de răspunsul petrin neechivoc: Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui Viu. Multitudinea de variante eronate colectează un specific comun: neagă dumnezeirea lui Iisus Hristos și impecabilitatea Lui. Iată motivul pentru care au înregistrat succese răsunătoare *The Da Vinci Code* și documentarul așa-zisului mormânt al lui Iisus Hristos, publicat de către National Geographic. O societate imorală, ce a dinamitat instituția familiei, nu putea să nu aclame varianta unui Iisus Hristos simplu om, concubin al Mariei Magdalena. Aceeași societate, neîncrezătoare în înviere și viața veșnică, a primit cu mare bucurie vestea aflării „mormântului lui Hristos”, cu sarcofagul aferent, plin cu oseminte. Mai ales că această veste nu a venit prin intermediul unui roman polițist, ci în urma unei cercetări „științifice”, purtând girul unui prestigios canal media (nu a contat precaritatea datelor prezentate și lipsa de concludență, nici interesul evident de a extrage o concluzie favorabilă sionismului, dezvoltat de Jakobovici).

f) **Impunerea, cu orice preț, a „drepturilor” minorităților, în detrimentul dreptului firesc al majorității.** Cu o insistență dusă până la isterie, grupări total ne semnificative ca pondere și reprezentativitate în rândul populației își clamează „drepturi” precum: promovarea homosexualității, scoaterea icoanelor din școli, excluderea religiei dintre disciplinele studiate în „trunchiul comun” din școli etc. Deși lezează dreptul majorității, câștigă teren datorită nepăsării generalizate a societății – o altă caracteristică a postmodernității (lehamitea față de tot, toți și toate). Extremele (și extremismele) sunt promovate gălăgios.

---

¹⁰ Pr. dr. Gheorghe Petraru, *Teologie Fundamentală și Misionară. Ecumenism*, Editura Performantica, Iași, 2006, p. 231

¹¹ Mihail Neamțu, *Gramatica Ortodoxiei, Tradiția după modernitate*, Editura Polirom, Iași, 2007, pp. 40-41.

Interesant este faptul că toate aceste grupuri minoritare se declară, cu nonșalanță, victime ale intoleranței și discriminării. Prin acest procedeu, încearcă să sensibilizeze opinia publică deja anesteziată, mizând tocmai pe această apatie generalizată a majorității. Relativismul moral care guvernează în postmodernism își impune regulile: totul este permis; plăcerile, de orice fel, trebuie cultivate. Așa se ajunge ca minoritățile sexuale să fie încurajate, de pildă, de către numeroase forțe de sprijin din cadrul majorității, fără să conștientizeze pericolul legalizării căsătoriilor și adopțiilor pentru cuplurile homosexuale, precum și al publicității deșănțate făcută acestor practici abominabile. Aceeași nepăsare transformă părinții în monștri de indiferență: nu se apleacă asupra educației copiilor, ba chiar încurajează deviații grave, fără să le pese de consecințe.

S-a constatat faptul că școala este un spațiu predestinat dezvoltării unor tensiuni între religie și postmodernitate. Religia își revendică de partea ei spiritul tradițional, iar postmodernitatea clamează necesitatea unui învățământ de tip secular. De aici, inevitabilul conflict. Ca disciplină de studiu, Religia a cunoaște în România un statut cert, fiind respectată libertatea de a se opta sau nu pentru studierea ei, afiliată strict unui cult recunoscut. Tocmai aici apar contestările: se solicită tot mai insistent să se stopeze legătura cu confesiunile girante și să se conceapă o materie-hibrid, care să propună un amalgam de noțiuni religioase, prezentate din exterior, adică critic, sub masca presupusei deprinderi a culturii generale privind istoria religiilor. Se vorbește, în acest context, tot mai des, despre îndoctrinare și intoleranță, ca păcate capitale ale unui învățământ religios de tip confesional. Totuși, dacă se analizează cu obiectivitate fenomenul, se observă că elevii, în urma instrucției la orele de Religie în forma actuală, nu sunt nici îndoctrinați, nici intoleranți. Aceasta este o falsă temere. De fapt, autorii ei urmăresc distrugerea personalității religioase, anihilarea oricărei judecăți echilibrate asupra fenomenului religios și considerarea, grosso modo, a tuturor sistemelor religioase ca fiind falimentare. Se intenționează crearea unor generații de tineri neimplicați, dezamăgiți, debusolați, o adevărată masă de manevră pentru manipulările specifice idolilor postmoderni. Cei care nu cunosc și susțin învățătura credinței lor sunt, de fapt, necredincioși, și, în potență, ateii.

În privința așa-zisei intoleranțe, am reținut intens mediatizatului caz al unui manual de Religie care a prezentat importul unor practici străine spiritualității și trăirii ortodoxe, pe filiera sincretismului new-age, în speță fiind vorba de yoga. Folosind în acest caz expresia „demonism”, respectivul manual a fost pus la stalpul infamiei, fiind etichetat drept „intolerant”. Avem de-a face cu un caz limpede de contradicție de opinii: pe de o parte, mesajul intransigent al teologiei ortodoxe, inflexibil în materie de doctrină și practică religioasă, iar pe de alta, presiunea tot mai mare venită din partea celor ce doresc schimbări, chiar în forma aceasta a sincretismului oriental.

g) Timpul, comprimat datorită programului „infernă” (clișeu diabolic, de-a dreptul), se decantează exclusiv în prezent. Omul postmodern își trăiește cu prisosință „clipa”; ar vrea să facă totul, dar nu face mai nimic. Timpul trece monoton; viața se scurge fără a realiza, practic, nimic în plan spiritual. Agonizita materială nu-l satisface: în permanență se găsește ceva după care să jinduiască. În plus, există ceva care nu poate fi cumpărat cu nimic: este tocmai timpul, de trecerea căruia se teme îngrozitor, și pe care dorește s-o ascundă (operații estetice, tratamente geriatrice, comportament indecent sau promovare a unui stil de viață nonconformist, adolescentin – la vârsta senectuții, angajarea în muncă și după pensionare, invocând falsa penurie etc.). Trecutul nu-l mai interesează: cultul strămoșilor, cinstirea înaintașilor, ocrotirea părinților sau bunicilor au devenit tot mai rare (se caută cu disperare instituții de ocrotire - azile, unde să poată fi instituționalizate aceste „poveri” familiale). Viitorul este, la rândul lui, neinteresant pentru omul postmodern. Victimă a autosuficienței, el clamează necesitatea raiului pământesc, experimentat încă din viața aceasta, fără a-și pune problema veșniciei, în care nu crede (la ultimul sondaj, doar 10% din catolicii francezi au declarat că cred în viața veșnică). Cel mult, sunt

acceptate, mai degrabă, variantele „îndulcite” ale mai multelor „vieți” percepute metempsihotic în sincretismul oriental, puternic mediatizat în Occident grație teosofiei și antroposofiei. Așadar, ceea ce-i rămâne omului postmodern este prezentul; definitoriu pentru aceasta este accesoriul său indispensabil – Internetul, care se scrie, în mod obișnuit, într-un prezent continuu.

h) Migrația – favorizează transformarea postmodernistă a societății, prin ambele variante ale sale: 1. din țări sărace, în țări bogate și 2. din mediul rural, în mediul urban. Cei în cauză sunt pasibili a-și părăsi tradițiile, ghidându-se după reperele impuse de structurile sociale la care sunt siliți să se adapteze. În ceea ce-i privește pe românii plecați în străinătate, trebuie să arătăm că mediul în care trăiesc aceștia este, de cele mai multe ori, neprielnic exprimării apartenenței lor la Ortodoxie. De aceea, „Ortodoxia în Occident rămâne o prezență discretă, care încearcă să explice mai bine lumii occidentale unele aspecte ale spiritualității sale: icoana, rugăciunea lui Iisus, liturghia bizantină”¹². Este imperios necesar să se asigure asistența religioasă cât mai diversificată în diaspora; de aceea, este lăudabilă inițiativa Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române de a spori numărul episcopilor și parohiilor românești peste hotare. În caz contrar, singura modalitate de a păstra legătura migranților cu tradiția și spiritualitatea românească rămâne Internetul, cu toate capcanele lui. Din fericire, structurile ecclesiale aparținând Bisericii Ortodoxe Române, situate în afara granițelor țării, se bucură de recunoașterea necesară, precum și de drepturile ce li se cuvin, așa cum se întâmplă, bunăoară, în Germania, unde Mitropolia Ortodoxă Română pentru Europa Centrală și de Nord a fost recunoscută recent drept corporație publică¹³.

Dacă analizăm și fenomenul migrației de la sat la oraș, va trebui să arătăm faptul că mediul rural a fost propice păstrării nealterate a sentimentului religios. Odată cu pătrunderea tehnologiilor moderne, cerute a se implementa în urma integrării României în U.E., este foarte posibil să asistăm la coruperea acestui sentiment. Măsurile misionare de prevenție se impun cu necesitate. Potrivit lui Mirel Bănică, „experiența secularizării occidentale a arătat că există o legătură directă între pierderea identității religioase a unei societăți și ”derularizarea” acesteia”¹⁴.

Ambele forme de migrație conțin în subsidiar o motivație pur materială. Migranții părăsesc spațiul spiritualității tradiționale, activând într-un mediu, de cele mai multe ori, ostil acesteia. De aceea, pericolul pierderii identității este foarte mare. Capcana întinsă de societățile super-tehnologizate îl găsește, uneori, nepregătit pe omul avid după agonisite pământești. De reținut este faptul că Biserica Ortodoxă nu este potrivnică muncii cinstite, generatoare de progres material, ci utilizării egoiste a acestui surplus, fără grija față de aproapele și fără cuget treaz la propria mântuire, la care bunurile materiale nu pot contribui decât în măsura în care au fost convertite în fapte ale milei trupești și sufletești.

i) Confuzia între spiritualitatea ortodoxă și ocultismul păgân, datinile folclorice, superstițiile și magia demonică, divinațiile și ghicitoria de orice fel, inclusiv horoscoapele și astrogramele. Este tipică pentru a ilustra consecințele nefaste ale New Age-ului în România. Omul postmodern este victimă sigură: trăiește drama acestei confuzii, în timp ce declamă, autoritar, că nu crede în nimic care să nu poată fi experimentat. Dacă analizăm impactul mediatic al unor produse ale culturii postmoderne, precum Lord of the Rings și Harry Potter, precum și

---

¹² Pr. prof. dr. Emanoil Băbuș, *Ortodoxia națiunilor în Europa Occidentală*, în vol. *Biserica Ortodoxă în Uniunea Europeană. Contribuții necesare la securitatea și stabilitatea europeană*, Editura Universității din București, 2006, p. 113

¹³ Despre aceasta, a se vedea studiul pr. prof. dr. Adrian Gabor, *Contribuții actuale ale Bisericii Ortodoxe Române privind integrarea în Uniunea Europeană*, în vol. *Biserica Ortodoxă în Uniunea Europeană. Contribuții necesare la securitatea și stabilitatea europeană*, Editura Universității din București, 2006, p. 35

¹⁴ M. Bănică, *op.cit.*, p. 31

recrudescența astrologiei, observăm clar că „necredința” invocată este un pretext, pentru a introduce, de fapt, crezuri noi, legate de practicile oculte.

j) Invocarea „norocului” și asumarea riscurilor. S-a creat o adevărată isterie în jurul loteriilor, pariurilor, tombolelor etc. – toate aducătoare de câștig nemuncit. Riscurile, numite adesea „provocări” se întâlnesc la tot pasul: în afaceri, la burse, ba chiar în practicarea unor sporturi și distracții „extreme”. Mentalitatea ce stă în spatele acestor practici relevă, de fapt, pe de o parte, individualismul despre care am vorbit deja (credința că un eventual câștig este perfect convenit, fără a avea vreun resentiment față de numeroșii perdanți), iar pe de altă parte, nihilismul, desconsiderarea sinelui, a familiei, chiar a propriei vieți (concepția că fără risc, nu există câștig, precum și aceea că viața trebuie trăită la intensitate maximă, ea având exclusiv o coordonată trupească și pământească).

k) Exacerbarea violenței reprezintă o altă consecință negativă a postmodernismului în planul concret al vieții umane. În goana după bunuri materiale, nu au loc sentimentalismele; unele decizii sunt extrem de dure, lovind chiar în cei mai apropiați membri ai familiei sau prieteni. Violențele domestice sunt la ordinea zilei: neînțelegerile în plan material sunt cauza principală a divorțurilor (de aceea, asistăm la o recrudescență incredibilă a contractelor prenuptiale), iar exagerările privind ritmul și amploarea muncii dau amploare conflictului dintre generații, în condițiile în care părinții își dedică tot mai puțin timp creșterii și educației copiilor lor. Asistăm, însă, și la alte tipuri de violență: competiția din mediul de afaceri, dorința de promovare și de câștig, violența de limbaj, non-conformismele, conflictele inter-etnice, inter-religioase, inter-statale. Toate acestea sunt legate, indestructibil, de Mamona acestei lumi¹⁵. Profită, în mod inevitabil, grupările para-religioase sau sectele, a căror răspândire este favorizată de mondializare, dar și de pretențiile împlinirii individualiste: „Individual, ne angajăm pe calea sectară; colectiv – pe calea totalitară”, arată Fournier și Picard¹⁶.

l) Rutina și plafonarea sunt alte mari curse și capcane ale postmodernității. Putem vorbi, deja, de o rigidizare a atitudinilor umane, de o estompare evidentă a trăirilor expresive, a visării, a delicateții, a tandreții. Înconjurat de mașini, omul ajunge, el însuși, o mașină. De aceea, el execută stereotip anumite condiționări existențiale, fără să-și mai dorească progresul spiritual sau depășirea unor „limite” culturale, gnoseologice sau religioase autoimpuse. Starea de confort este asigurată de un serviciu bun, o viață a trupului normală (sănătate și împlinirea nevoilor fizice: hrană, apă, sexualitate etc.), precum și pseudo-cultivare a spiritului, aflat într-o teribilă amorțeală (dependența de televizor, de jocurile pe computer etc.). Orice ar putea strica acest echilibru este privit, din start, ca dăunător. De aceea, există tendința de a impune un program dinainte stabilit, de la care să nu se conceapă admiterea vreunei abateri. Fie ca este vorba de vizitarea unor cluburi, fie vizionarea unor meciuri sau a unor seriale – toate acestea se înscriu, deja, în programul săptămânal, ba chiar zilnic, uneori, al semenilor noștri. Atunci când se propune schimbarea acestui program, pentru a stimula o creștere duhovnicească, de pildă, trebuie așteptată o opoziție fățișă, chiar un refuz evident. Aceasta vădește precaritatea echilibrului vieții omului postmodern, centrată în cultura trupului și incultura duhului...

Mai grav este atunci când victime ale rutinei sunt unii slujitori bisericești: preoți care săvârșesc cele sfinte într-o stare de totală platitudine, citindu-li-se pe chip un oarece dezgust față de misiunea lor, ciuntind mereu ritualurile și dând impresia, în permanență, că slujba este pe

---

¹⁵ Sub masca instaurării „democrației”, declanșarea conflictelor recente în Iugoslavia sau în Golf au ascuns interese economice evidente: accesul la resurse bogate ale subsolului sau, pur și simplu, întărirea industriei de armament.

¹⁶ A se vedea: Anne Fournier, Catherine Picard, *Secte, democrație și mondializare*, cu o prefață de Raymond Forni, trad. de Radu și Rodica Valter, Editura 100+1 GRAMAR, București, 2006, pp. 73-75

sfârșite... Mai grav, auzim uneori și voci de monahi care, de dragul respectării tipicului, citesc pasaje lungi (în special, catismele și canoanele utreniei), într-un stil inconfundabil, neinteligibil...Câteva cuvinte rostite din suflet fac mai mult decât mii de vorbe declamate fără participare afectivă!...

5. Atitudinea și reacția Bisericii față de provocările postmodernismului

a) În fața individualismului postmodernist, se impune cu necesitate afirmarea identității ortodoxe, ca sistem religios unitar și unificator al tuturor existențelor umane în Iisus Hristos Mântuitorul și Domnul. Echilibrul sinergic între transcendența și imanența lui Dumnezeu se susține în teologia ortodoxă grație doctrinei privind energiile divine necreate. Mântuirea se obține prin conlucrare cu harul dumnezeiesc, sâvârșind binele, în marea familie creștină – Biserica. - care trebuie să constituie un pol viguros de opinie, în fața tendințelor postmoderne de a crea un sistem quasi-secular și laicizant, numit pompos „societate civilă”. Cultivând autonomizarea rațiunii, această societate s-a închis în imanența istoriei, fiind, pe drept cuvânt, „rezistentă la evanghelizare”¹⁷ și „antiontologică”¹⁸. Potrivit Părintelui Profesor Ion Bria, „în timp ce recunoaște ambiguitatea acestei situații, teologia ortodoxă apare de multe ori ca inhibată, ezitantă. Anumite curente din spiritualitatea ortodoxă vorbesc de neîncredere în lumea postmodernă, secularizată, deschizând ușa fundamentalismului ortodox”¹⁹. Acest semnal de alarmă are, desigur, un rol profilactic, însă trebuie să ținem seama de faptul că situația României nu este atât de dramatică; este încă relativ departe acel spectru al Europei prospere, dar complet secularizate, propusă de către Papa Ioan Paul al II-lea, în anii 1980-90, spre a i se aplica un amplu program de evanghelizare²⁰.

În privința logicii discursive, mai ales în plan teologic, este imperios necesar a se conștientiza pericolul exagerării unei formulări abuziv exteriorizate, specifică gnoseologiei postmoderne. Prin contactul nemijlocit cu tehnologia, s-a realizat o adevărată țesătură de mijloace de comunicare între specialiști, care sunt tentați să se raporteze la cercetările venite din exterior, în detrimentul propriei munci, care s-ar cuveni a fi originală și introspectivă. Rețeaua internet, circulația rapidă a publicațiilor și cărților, modernizarea bibliotecilor – au sporit zestrea informațională pe care unii autori, cu abilități compiloratorii, o folosesc copios pentru a-și redacta producțiile proprii. Așa se explică predilecția unora de a desfășura adevărate exordii în spațiile rezervate notelor de subsol, care întrec, uneori, în consistență, corpusul operelor în sine. Aceste tipuri de exagerări l-au făcut pe Steven Connor să catalogheze producțiile postmoderniste drept „megacărși care înghit alte cărți, megatexte care includ alte texte”²¹.

Definind secularizarea, Părintele profesor Nicolae Achimescu arată că pericolul acesteia rezidă în faptul că „economicul triumfă asupra spiritualității, tehnica asupra culturii, politicul asupra moralei, trupul asupra sufletului, temporalul asupra eternității, relativul asupra

---

¹⁷ Jose Reding, *Le resistance a l'evangelisation. Secularisation et mentalites nouvelles*, în *Revue Theologique de Louvain*, 3/2004, p. 352, apud pr. dr. Gh. Petraru, *op. cit.*, p. 236

¹⁸ Pr. Nicolae Achimescu, *Religii în dialog*, Trinitas, Iași, 2006, p. 406

¹⁹ Pr. prof. Ion Bria, *Teologia ortodoxă în România contemporană. Evaluări și perspective*, Trinitas, Iași, 2003, p. 121

²⁰ +Prof. Dr. Nifon Mihăiță, Arhiepiscopul Târgoviștei, *Misiologie creștină*. Curs pentru uzul Facultății de Teologie, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura ASA, București, 2005, p. 169

²¹ Steven Connor, *Postmodernist Culture*, Blackwell Publishers, Oxford, 1994, p. 47, appud Adrian Lemeni, pr. Răzvan Ionescu, *op. cit.*, p. 447

Absolutului”²². Lupta misionară se duce, așadar, împotriva tuturor acestor inversiuni, având drept temelie descoperirea profetului Isaia, care zice: Vai de cei ce zic răului bine și binelui rău, care numesc lumina întuneric și întunericul lumină, care socotesc amarul dulce și dulcele amar! (Isaia 5,20).

b) Se impune cu necesitate realizarea stării de comuniune, ca o replică față de exprimarea singulară. Biserica este marea familie creștină, parohia trebuie să fie o familie în miniatură. Pe lângă eul glorificat încă din modernism, postmodernismul aduce în prim plan și statusul lui „noi”. Cu alte cuvinte, exprimă un sentiment de solidaritate, chiar dacă acesta este lipsit, teoretic, de sustenabilitate prin credință. Sau, cum arată Dan Puric: „Cu cât ne apropiem, cu atât ne despărțim. Ne despărțim lent, ușor. Ne apropiem viețile într-o comunitate economică și ne despărțim sufletele...”²³. Astfel, trebuie să privim postmodernismul ca pe o parte din noi înșine; nu suntem spectatori ai lumii, ci actori ai ei²⁴ – arată Părintele Profesor Nicolae Achimescu.

Tendențele de globalizare, sincretismul, aplecarea spre sfera activităților sociale – sunt tot atâtea căi prin care se încearcă regruparea indivizilor, chiar dacă aceasta nu se realizează totdeauna în forme instituționalizate. Biserica poate prelua aceste tendințe, valorificându-le în scopul trezirii celor în cauză din amortirea religioasă. Prin programe sociale, ecologice, misionare, prin pelerinaje, acțiuni culturale, manifestări pentru tineret, prin valorificarea resurselor internetului și mass-mediei, Biserica poate ajunge ușor la sufletele celor dornici de comuniune. Ea poate să-L vestească tuturor pe Iisus Hristos, Cel care a adus lumii iubirea divină, ca factor de biruință asupra patimilor egoiste, dezumanizante și anticomunitare²⁵.

c) Întregul tezaur doctrinar, moral și cultic al Ortodoxiei reprezintă o moștenire intangibilă. Biserica poate și trebuie să ia parte la dialoguri ecumenice, multilaterale, pentru a-și exprima cu tărie fidelitatea față de Adevăr, față de un dat doctrinar care nu este subiect de negocieri sincretiste. Are, așadar, datoria de a fi mărturisitoare, întru iubire și răbdare. Totodată, ea respinge ca fiindu-i străine toate rătăcirile ideologiilor eretice, emancipărilor de tip feminist, precum și ale deviațiilor morale de orice fel. Vocea Bisericii, mai ales în țările majoritar ortodoxe, trebuie să răsune în forță, pentru a demasca impostura acelor minorități irelevante numeric, dar curajoase până la impertinență. Pluralismul poate reprezenta o provocare pentru Biserică, atâta vreme cât ajută la filtrarea și decantarea adevăratei învățături, în comparație cu oferta ideologică postmodernă. Pluriconfesionalismul obligă Biserica la acceptarea dialogului și, totodată, la combaterea fermă a contra-mărturiei (prozelitismului). Totodată, este necesară și o responsabilizare mai înaltă a structurilor ecleziale centrale și locale, în vederea depistării și remedierii acelor sincope din activitatea misionară și pastorală, care pot aduce atingere întregii Biserici, odată mediatizate.

d) Sfânta Tradiție rămâne normativă pentru Biserică, deși există destule voci contestatate, care încearcă să acrediteze ideea că între tradiție și modernitate este un antagonism ireductibil. Acest lucru nu este adevărat. Deși fidelă tezaurului doctrinar, moral și cultic moștenit, Biserica nu rămâne închisă în trecut, ci vine în întâmpinarea provocărilor prezentului, adaptându-și discursul și strategiile misionare față de acestea. Vorbind despre atributul modernității aplicat teologiei Bisericii noastre, prot. Marc-Antoine Costa de Beauregard, îl califică drept „actualizarea sa

---

²² Pr. prof. Nicolae Achimescu, *op. cit.*, p. 386

²³ Dan Puric, *Cine suntem*, Editura Platytera, București, 2008, p. 46, 53

²⁴ Pr. prof. dr. Nicolae Achimescu, *op. cit.*, p. 398

²⁵ Georgios I. Mantzaridis, *Globalizare și universalitate. Himeră și adevăr*, traducere de pr. prof. dr. Vasile Răducă, Editura Bizantină, București, 2002, p. 186

continuă prin Duhul”²⁶. Iar Părintele Ieromonah Savatie Baştovoi, în această privință, conchide: „mesajul creștin nu are nevoie să fie completat, deoarece exprimă plinătatea; totuși, el are nevoie să fie explicat și transmis”²⁷. Potrivit Părintele Profesor Valer Bel, „unul dintre imperativele misionare actuale este acela de a predica Evanghelia și a transmite Tradiția în rândul celor ce nu cunosc pe Iisus Hristos sau sunt creștini numai cu numele”²⁸. Din păcate, unele „adaptări” s-au făcut în pripă, suferind de stridența lipsei de autenticitate. Este cazul kitsch-urilor pătrunse, pe scară largă, în biserici și mănăstiri: icoane necanonice, stiluri de cântare nespecifice, candelă și lumânări în suport de plastic sau de aluminiu, flori de plastic, becuțe multicolore, obiecte cu întrebuințări profane, decorate cu simboluri religioase etc.

e) Biserica trebuie să conștientizeze impactul teribil al tehnologiei asupra societății. Manipularea prin mass-media, accesul generalizat al oamenilor la presă și internet pot fi arme teribile întoarse contra Bisericii. Este suficientă mediatizarea unor probleme interne (ex. Cazul Tanacu) și Biserica are de suferit. Nu avem voie să neglijăm puterea mass-media: în mentalitatea omului simplu din mediul rural, impactul produs de tehnicile de manipulare poate fi fatal. Este obligatorie prevenirea oricăror atacuri de presă contra Bisericii și stingerea din față a oricăror posibile surse ale acestor atacuri. De asemenea, trebuie găsite soluții viabile pentru a lupta contra tentativelor de manipulare, extrem de frecvente în cazul canalelor media comerciale, dar prezentă, încă, și în cazul celor rămase, teoretic, sub control etatizat.

Propriile canale de comunicare media ale Bisericii constituie o bună soluție misionară. Este singura, de fapt, care poate contrazice fatalismul unor autori, precum Mirel Bănică, care susține că: „Orice antenă de televiziune prin satelit din satele românești reprezintă în viitor un practicant ortodox... mai puțin”²⁹. Tocmai pentru trezirea spirituală, pentru înmulțirea creștinilor cu fapta, și nu cu numele, Patriarhia Română a înființat în urmă cu doi ani, Centrul de presă Basilica, compus din: Televiziunea Trinitas, Radio Trinitas, Publicația „Lumina”, Biroul de Presă și Agenția de știri.

Se impune o mai bună valorificare a resurselor internetului. Asistăm la înmulțirea site-urilor cu conținuturi ortodoxe sau de promovare a Ortodoxiei. Din păcate, multe dintre acestea nu reprezintă poziția oficială ale Bisericii, la nivel central sau local, ci păreri proprii ale unor autori obscuri. Ele se disting, mai degrabă, „prin violența limbajului anti-ecumenic și respingerea modernității, beneficiind, paradoxal, tocmai de mijloacele de expresie puse la dispoziție de către aceasta”³⁰. Chiar dacă unele postări, mai ales cele din Forum-uri, sunt efemere, răul se poate face, prin mutilarea conștiințelor. Este foarte grav faptul că multe dintre aceste site-uri au o audiență mai mare, uneori, decât cele oficiale, ale Patriarhiei, ale diverselor eparhii, mănăstiri sau parohii. Mesajul lor, cu tenta unei Ortodoxii fundamentaliste, străină duhului Evangheliei lui Iisus Hristos, se combină, adesea, cu vizionări de materiale video sau vânzări de cărți și obiecte bisericești, pentru atragerea vizitatorilor. O reacție față de acest fenomen trebuie să fie rapidă, fermă, și să țină seama de următoarele considerente:

- în primul rând, trebuie încurajate site-urile oficiale, ale unităților bisericești. Acestea să fie în permanență aduse la zi, conținând elemente care să le facă atractive: fotografii, materiale

---

²⁶ Protoiereu Marc-Antoine Costa de Beaugard, *Teologie și Știință: o sinergie*, Postfață la vol. Adrian Lemeni, pr. Răzvan Ionescu, *Teologie ortodoxă și Știință. Repere pentru dialog*, Ediția a doua, revăzută și adăugită, Editura I.B.M.B.O.R., p. 498

²⁷ Ierom. Savatie Baştovoi, *Ortodoxia pentru postmoderniști*, Editura Cathisma, București, 2007, p. 72

²⁸ Pr. prof. dr. Valer Bel, *Misiune, parohie, pastorație. Coordonate pentru o strategie misionară*, Editura Renașterea, Cluj – Napoca, 2002, p. 53

²⁹ Mirel Bănică, *op. cit.*, p. 9

³⁰ *Ibidem*, p. 14

audio-video, știri, forumuri de discuții. Preoții sau responsabili direcțiilor de tineret din comitetele parohiale pot și trebuie să se angajeze în activitatea de moderatori ai acestor comunicări on-line;

- este necesară o avertizare a credincioșilor asupra faptului că unele domenii on-line, deși se prezintă a fi ortodoxe, denigrează în mod grav Biserica, pe slujitorii ei și, mai ales, conducerea superioară bisericească;

- în același timp, prin anchete ferme, trebuie depistate persoanele sau instituțiile aflate în spatele acestor site-uri „pirat”³¹, pentru a li se cere intrarea în rândulă sau pentru a fi pedepsite abuzurile. Acest lucru este posibil, într-o oarecare măsură, doar în cazul site-urilor oficiale. Pentru Forum-uri, este complet inutil. Aici avem de-a face cu un „spațiu de expresie prin definiție incontrolabil”³², întrucât mulți dintre cei afiliați trăiesc o adevărată dedublare: se ascund în spatele unor pseudonime, pentru a refula de sub presiunea unor angoase existențiale, de cele mai multe ori ateiste și antiecclesiale. Mai gravă este predilecția acestora de a semăna confuzie în spațiile virtuale de exprimare ortodoxe, asociindu-se reprezentanților unor secte și grupări, direct interesați în destabilizarea religiei majoritare. Din păcate, răspunsurile ortodocșilor, ascunși sub aceleași tipuri de pseudonime, sunt, de cele mai multe ori confuze, inculte din punct de vedere teologic, nefundamentate biblic, ascunse șablonard în spatele unor clișee de tipul „Sfinții Părinți afirmă cutare lucru...” și, cel mai grav, fundamentaliste: pline de ură confesională, îndreptată de-a valma contra tuturor celor ce nu sunt ortodocși (laolaltă: catolici sau adepți ai satanismului) și totalmente, antiecumenice. Această stare de lucruri i-a făcut pe unii cercetători să vorbească, deja, despre un „new-age ortodox”³³.

f) Sesizând o apropiere tot mai vizibilă între opiniile savanților și învățătura creștină, Biserica a inițiat, cu foarte îmbucurătoare rezultate, dialogul religie-știință. Acest dialog trebuie să continue și să se amplifice în viitor. Dintre temele extrem de actuale aflate în discuție, remarcăm: cauzalitatea divină a cosmogoniei, depășirea tezei eternității universului, problema timpului, ontologia fizicii cuantice, principiul antropic, teoria complementarității³⁴ ș.a. Despre teleologia existenței, un mare savant, Samuel W. Hawking, afirma că definirea ei corectă și completă ar însemna triumful rațiunii umane³⁵. Coroborată cu teza teologului catolic Karl Rahner, potrivit căruia singura chestiune existențială valabilă este problema mântuirii, afirmația lui Hawking devine extrem de interesantă, căci recunoaște limitele științei în privința expunerii cauzelor și scopurilor ultime ale existențelor, recunoscând, totodată, rolul credinței, bazată pe rațiunea luminată de Revelație, în definirea corectă și completă a acestora.

Ian G. Barbour, la rândul său, afirmă: „fizica cuantică ne oferă o bază credibilă pentru înțelegerea existenței lui Dumnezeu”³⁶. Iar Ieromonahul Savatie Baștovoii concluzionează: „nu

---

³¹ Este cazul unei structuri autointitulată „Biserica Ortodoxă Liberă”, existentă doar virtual, în spatele site-ului www.ortodox.net

³² Mirel Bănică, *op. cit.*, p. 15

³³ *Ibidem*, p. 19

³⁴ Formulată pentru prima dată în 1927 de către savantul danez N. Bohr, teoria complementarității este utilizată în teologie de către Thierry Magnin, mai cu seamă în ceea ce privește dogma trinitară și cea hristologică. A se vedea Thierry Magnin, *Între Știință și religie. Căutare a sensului în lumea de azi*, cu o prefață de Basarab Nicolescu și o postfață de Henri Manteau – Bonamy, trad. de Simona Modreanu, Editura Junimea, Iași, 2007, passim.

³⁵ Samuel W. Hawking, *Scurtă istorie a timpului. De la Big-Bang la găurile negre*, traducere de Michaela Ciodaru, Editura Humanitas, București, 1995, p. 209

³⁶ Ian G. Barbour, *When Science Meets Religion*, Ed. Harper, San Francisco, 2000, p. 83, apud Adrian Lemeni, pr. Răzvan Ionescu, *op. cit.*, p. 366

există nicio contradicție între Ortodoxie și dezvoltarea tehnică...în ce ne privește pe noi, știința nu face decât să întărească dogmele ortodoxe”³⁷.

g) Este imperios a se realiza scoaterea fiilor Bisericii din această „turbină” postmodernă a propriei „deveniri” dezechilibrate, generatoare de stres și pustiitoare de suflet. Rolul duhovnicilor este covârșitor: la scaunul duhovniciei se pot modela conștiințele. Posibile soluții: diminuarea expunerilor la manipulările din mass-media, accentul pus pe cultură, lectură biblică, scripturistică și patristică, dezvoltarea trăirii religioase autentice, ieșirea din tiparele modei. Se impune o slujire pastorală și misionară adaptată specificului noilor provocări postmoderne: exacerbarea ocultismului, a manifestărilor violente, precum și situațiile concrete ale fenomenului migrației, raportat atât la țara de proveniență, cât și la țara în care se migrează.

h) Nu este suficientă doar implicarea Bisericii în construcția și exploatarea așezămintelor sociale. Ea trebuie să-i responsabilizeze pe fiii ei asupra cazurilor negative, înmulțite paroxistic, care conduc la supraaglomerarea acestor centre. Abandonarea bătrânilor este opusă poruncii a 5-a din Decalog. La fel, neîngrijirea copiilor poate fi echivalentă unei crime. Nepăsarea față de cazurile delicate, care necesită ocrotire, este o coordonată esențială a egoismului postmodernist³⁸. Individul refuză orice implicare, considerând că are alte priorități ce țin de ascensiunea sa socio-economică, pasând responsabilitatea pe umerii Bisericii, statului sau altor foruri specializate în a acorda asistență socială „specializată” – de fapt, standardizată, întrucât se adresează unei comunități defavorizate privită în întreg, și nu în particular, așa cum s-ar fi petrecut lucrurile în sânul familiei.

Pe de altă parte, Bisericii i se reproșează inexistența unei doctrine sociale coerente. Nu se înțelege, însă, faptul că teologia, ca știință a științelor, trebuie să fie deasupra, și nu integrată ramurilor de cercetare socială. „Doctrina socială a Bisericii este conținută în lecția slujirii aproapelui ca icoană a lui Dumnezeu”³⁹, afirmă Mihai Neamțu, care o vede pe aceasta ca pe o extensie a activității liturgice a Bisericii. Este ceea ce numim Liturghia de după Liturghie, prin care punem în practică îndemnul dat de Mântuitorul Iisus Hristos în jertfa Sa actualizată permanent în Biserică, de a ne jertfi și noi, la rândul nostru, pentru semenii (parabola samarineanului milostiv și contextul rostirii ei – Luca 10, 25-37).

Drept urmare, ajungând în actualitate și în contemporaneitate, deci și în postmodernitate, voi susține că demersul misionar al Bisericii trebuie să cuprindă conceptul potrivit căruia Biserica nu este în fond, doar comunitatea cu număr mare sau foarte mare de membri ci chiar și cea cu numărul cel mai mic, dar în care sălășluiește mărturia cea duhovnicească despre trăirea în viața noastră a vieții lui Iisus Hristos, cea autentică. „Astfel înțelege, misiunea nu este reprezentată de un proiect grandios, asemeni unei caracatițe care cuprinde totul în sine – acesta este de dorit numai pentru a conferi unitate de plan și acțiune sistemului – ci de intervenția în micro, de îndeplinirea misiunii de păstor de suflete și a celeia de următor al Mântuitorului, calitate pe care o are orice creștin botezat, nu numai clericul și nu numai cei cu anumite răspunderi în Biserică.” Așadar, iată și de aici constatăm faptul că Ortodoxia este o formă de creștinism (nesecularizată în conținutul și fondul ei intrinsec) extrem de rafinată, de nobilă, de fină, pe care puțini o știu astăzi aprecia sau gusta în profunzimile ei dintru început, lucru pentru care ne rugăm Lui Dumnezeu – Cel în Treime preamărit, să ne ajute și să ne lumineze mințile, cele acoperite de umbra păcatului și a morții!...

³⁷ Ierom. Savatie Baștovoi, *op.cit.*, p. 273

³⁸ M. Neamțu arată că *postmodernii sunt primii care evită realismul confruntării(...) cu suferința. Op. cit.*, p. 263

³⁹ *Ibidem*, p. 245

Așadar, materialul de față, printre altele, încearcă să sintetizeze câteva trăsături definitorii ale postmodernității, ca o necesitate a contextualizării corecte a misiunii Bisericii Ortodoxe. Lipsit de pretenția de a fi exhaustiv, (lucru, de altfel, imposibil), materialul acesta se dorește a fi un ghid folositor mai bune înțelegeri a provocărilor postmodernismului, ca și a modurilor în care Biserica le poate folosi sau respinge. Stadiul societății actuale, cu toate coordonatele sale definitorii, nu poate surprinde Biserica, ea însăși chemată să-și deschidă mesajul către oameni, atât ca indivizi, cât și ca grup social. De aceea, Biserica trebuie să folosească toate strategiile misionare adaptate vectorului postmodern de exprimare existențială, spre a defini acel nou tip de umanism, destinat zilei de mâine, despre care Preafericitul Părinte Patriarh Daniel afirmă că „trebuie să redescopere legătura profundă dintre libertate și sfințenie”⁴⁰.

II. Despre gândirea teologică și acțiunea socială a Bisericii în lumea contemporană

1. Abordarea teologică a persoanei umane

Această problemă pe care o vom aborda în paginile care urmează este foarte bine venită, fiind de o mare actualitate căci abordarea ei se referă la omul de astăzi – membru al corpului eclezial, cu toate implicațiile sale fiindcă taina persoanei este o realitate centrală a creștinismului. Și, deci, acțiunea socială a Bisericii are ca teme de referință valoarea persoanei, întrucât prin persoană se depășește o înțelegere exclusivistă și ideologică a relației dintre Biserică și societate. Nici sistemul ideologic centrat pe individualism, nici cel bazat pe colectivism nu pot epuiza realitatea persoanei. Persoana ca ființă orientată spre transcendență și deschisă totodată comuniunii cu semenii integrează atât verticala, cât și orizontala existenței. Persoana ca entitate relațională se împlinește în viața eclezială care are ca model comuniunea trinitară. Astfel se depășește orice fel de logică a izolării și a egoismului.

Cooperarea dintre Biserică și Stat în planul acțiunii sociale trebuie să plece de la asumarea demnității persoanei umane. În această perspectivă, doctrina socială nu poate fi expresia unei logici bazată exclusiv pe cifre și statistici. Inclusiv atunci când sunt dezvoltate programe de asistență socială care vizează angrenarea unor structuri sociale, acestea nu ar trebui să facă abstracție de valoarea unică și irepetabilă a persoanei. O acțiune socială fidelă cu exigențele Evangheliei se va revendica mereu din Adevărul Persoanei dumnezeiești și a celei umane.

Obiectivizarea valorilor morale în plan social nu înseamnă autonomizarea și impersonalizarea lor. Riscul existent în misiunea socială a Bisericii și a Statului constă în abdicarea de la principiul persoanei asumat în actele de asistență socială. „Biserica nu este indiferentă față de valorile și instituțiile vieții sociale. Dimpotrivă, ea recunoaște importanța acestora și are o atitudine pozitivă față de ele...În felul acesta toate sunt privite din perspectiva principiului ipostatic, adică din perspectiva principiului persoanei, care constituie și unicul fundament pentru unitatea lumii. Trăirea credinței creștine are ecou direct în realitatea socială. Împlinirea poruncilor lui Iisus Hristos de către credincioși dă o culoare specifică principiilor și criteriilor vieții sociale...Marele pericol care trebuie semnalat din punct de vedere teologic în domeniul moralei creștine îl constituie respectarea autonomă a principiilor și a valorilor morale la nivel social. În acest caz, morala creștină se înstrăinează de baza sa harismatică și, în paralel, se mută de la nivel religios la nivel metafizic sau ideologic...În această situație, valorile sociale sunt

---

⁴⁰ Metropolitan Daniel Ciobotea, *Confessing the Truth in Love. Orthodox Perceptions of Life, Mission and Unity*, Trinitas, Iași, 2001, p. 179.

prezentate ca având autoritate egală cu adevărurile religioase sau cu poruncile dumnezeiești, cu toate că se deosebesc esențial de acestea, deoarece poruncile lui Dumnezeu constituie expresia voinței și a lucrării lui Dumnezeu. Dar și dumnezeieștile porunci pot ușor să fie socializate și încadrate sub altă formă în viața socială, moment în care ele sunt autonomizate și își pierd caracterul personal. Încetează să mai fie socotite expresie a voinței și a lucrării lui Dumnezeu Cel ce ființează în trei Persoane și sunt abordate ca valori religioase obiective. Încetează să aibă caracter personal absolut și devin deontologii absolute”.¹

Doctrina socială creștină revendicată din taina divino-umanității lui Hristos nu poate fi redusă la o ideologie sau la diferite sisteme utopice. Ideologia este expresia unui umanism parțial, autonom față de implicațiile concrete în istorie ale Întrupării. Doctrina socială creștină se întemeiază pe Întrupare și pe Înviere. Pe de o parte, prin Întrupare istoria este asumată și valorificată pozitiv, din moment ce Însuși Fiul lui Dumnezeu intră în istorie. Pe de altă parte, prin Înviere, fiecare act realizat în plan social nu are o valoare exclusiv istorică, ci se deschide eshatologiei. Adevărata semnificație a acțiunii sociale se descoperă în perspectiva împărăției lui Dumnezeu. Dar este vorba de o împărăție care este pregustată încă de aici în viața Bisericii.

Parteneriatul dintre Biserică și Stat în planul asistenței sociale trebuie să țină cont că doctrina socială creștină este orientată de conștiința eshatologică și de teandria Bisericii. Exigențele eshatologice ale doctrinei sociale creștine nu o reduc pe aceasta la o utopie nearticulată la nevoile lumii. „Doctrina socială creștină nu este deloc o utopie, fiindcă ea emite judecăți morale care urmăresc să orienteze comportamentul, practica umană îndreptată spre o incidență istorică, adică spre realizarea idealului: conștiința eshatologică. Faptul că, bunăoară, idealul nu va fi niciodată realizat deplin în această lume (dar va fi în cerul și pământul nou: deci va fi împlinit prin lucrarea lui Dumnezeu în timpurile de pe urmă) nu duce la imobilism, ci la tentativa de a construi expresii tot depline în vederea unei colaborări a omului, pe cât îi stă în putință, la planul lui Dumnezeu...Doctrina socială creștină indică o mișcare spre realizarea deplină a realității omului, mișcare în care umanitatea și Dumnezeu conlucrează, și care se va împlini deplin la sfârșitul veacurilor, dar care începe să se realizeze încă de pe acum, în istorie”.² Taina lui Iisus Hristos trăită în interiorul umanității constituie nucleul identității gândirii și acțiunii sociale creștine. Această realitate oferă o perspectivă hermeneutică asupra doctrinei sociale creștine. „Dacă izvorul doctrinei sociale creștine este Revelația, atunci urzeala ei adâncă se leagă direct de taina lui Iisus Hristos, înțeleasă ca figura care adună și interpretează realizările umane în istorie, și pe care doctrina socială creștină o asumă ca perspectivă hermeneutică profundă pentru propriul discurs asupra lumii: criticile și atacurile nu trebuie să uimească, dacă

---

¹ Georgios Mantzaridis, *Globalizare și universalitate*, traducere Pr. Prof. Vasile Răducă, Ed. Bizantină, București, 2002, p. 139-140.

² Antonio Maria Baggio, *Doctrina socială creștină: identitate și metodă*, în volumul *Gândirea socială a Bisericii*, coordonat de Ioan Ică jr. și Germano Marani, Ed. Deisis, Sibiu, 2002, p. 286. Eshatologia creștină nu poate fi convertită în eshatologii politizate și ideologizate. Relația dialogică poate fi trăită în mod plinar doar în măsura deschiderii societății către o eshatologie veritabilă. „Singura modalitate a deschiderii este relația cu Celălalt care este în tot și în toate, deci apără lumea de închiderea aceasta solipsistă, o păstrează deschisă, în dialog. Cadrul în care se manifestă plinar această relație dintre noimea pură a neamului omenesc și Celălalt, care e în toate, adică Dumnezeu, este comunitatea eshatologică. O lume golită de Dumnezeire este o lume înstrăinată, care nu-și poate recomune dimensiunea eshatologică decât tot în forme alienate și alienante, ca eshatologie mistificată, cum ar fi cea proiectată de comuniști în și prin revoluția proletară mondială menită a mântui, a elibera lumea aici, pe pământ, în și prin orânduirea comunistă (societatea utopiană din visul alienat, golit de Dumnezeire al bolșevicilor)”. Ilie Bădescu, *Noologia*, Ed. Valahia, 2002, p. 455.

este adevărat că azi ca și în vremea Sfântului Apostol Pavel, Crucea continuă să fie nebunie în ochii lumii”.³

Ca o concluzie, așadar, a celor mai sus menționate remarcăm faptul că Biserica Ortodoxă nu a formulat până în momentul de față nici o doctrină social – diaconală referitor la relația ei cu lumea, cu statul, sau privind atitudinea ei față de fenomenul globalizării, secularizării, bioeticii... Lipsa unei astfel de doctrine, minuțios elaborată și autentic articulată, se explică, conform spuselor Mitropolitului Antonie Plămădeală, „prin faptul că nu este în spiritul ortodoxiei să-și formuleze dogmatic experiența ei de trăire și de slujire, care este anterioară și izvor al oricărei definiții teologice”⁴. Elaborarea unor doctrine, devine necesară când comuniunea este pusă sub semnul întrebării. Grigorios Lasentzokis afirmă că „unde se trăiește dumnezeiescul și omenescul într-o armonie comunitară, acolo nu este nevoie să se stabilească definiții negative sau pozitive”⁵. Vremea noastră este, însă, o vreme a lipsei comuniunii, fie că este vorba de neînțelegeri și conflicte religioase, politice sau sociale, fie că este vorba de sincretisme religioase dintre cele mai sinistre!...

2. Abordarea legislativă a acțiunii sociale

Activitatea de asistență socială se înscrie în cadrul legislativ determinat prin Legea nr. 705 din 3 decembrie anul 2001 privind sistemul național de asistență socială, lege care abilitază Ministerul Muncii și Solidarității Sociale, în calitate de coordonator al activității din domeniu, să colaboreze cu instituțiile guvernamentale, consiliile județene și locale, precum și cu reprezentanții societății civile.

În conformitate cu articolul nr. 2 al Legii, „Asistența socială, componentă a sistemului de protecție socială, reprezintă ansamblul de instituții și măsuri prin care Statul, autoritățile publice ale administrației locale și societatea civilă asigură prevenirea, limitarea sau înlăturarea efectelor temporare sau permanente ale unor situații care pot genera marginalizarea sau excluderea socială a unor persoane”. Scopul principal al sistemului de asistență socială este “protejarea persoanelor care, datorită unor motive de natură economică, fizică, psihică sau socială, nu au posibilitatea să își asigure nevoile sociale, să își dezvolte propriile capacități și competențe pentru integrare socială”. De aici rezultă că activitatea de asistență socială se poate desfășura în mai multe direcții: în ajutorul material acordat persoanelor sărace sau aflate în dificultate la un moment dat (șomeri, bolnavi, tinere mame, pensionari etc); în susținerea nevoilor speciale de adaptare în cazul persoanelor care au un handicap fizic; în compensarea dificultăților de adaptare în cazul bolnavilor psihic.

În societatea contemporană, direcția principală de acțiune a strategiilor de asistență socială este prevenirea dificultăților de integrare socială asigurându-le persoanelor aflate în dificultate condiții pentru învățarea unor tehnici suplimentare de adaptare la societate, astfel încât acestea să poată trăi la un statut cât mai apropiat de statutul cetățeanului mediu.

Legea stabilește că sistemul românesc de asigurări sociale se bazează pe următoarele principii generale:

- respectarea demnității umane, principiu potrivit căruia fiecărei persoane îi este garantată dezvoltarea liberă și deplină a personalității;

³ Antonio Maria Baggio, op.cit., p. 291.

⁴ Mitropolit Antonie Plămădeală, Biserica Slujitoare, în Sfânta Scriptură, în Sfânta Tradiție și în teologia contemporană în “Studii Teologice”, lucrare de doctorat, XXIV Nr. 5-8/1972, p. 583.

⁵ G. Lasentzakis, Die Orthodoxe Kirche, Wien, Köln, 2000, p.215.

- universalitatea, potrivit căruia fiecare persoană are dreptul la asistență socială, în condițiile prevăzute de lege;
- solidaritatea socială, potrivit căruia comunitatea participă la sprijinirea persoanelor care nu își pot asigura nevoile sociale, pentru menținerea și întărirea coeziunii sociale;
- parteneriatul, potrivit căruia instituțiile publice și organizațiile societății civile cooperează în vederea organizării și dezvoltării serviciilor sociale;
- subsidiaritatea, potrivit căruia Statul intervine atunci când inițiativa locală nu a satisfăcut sau a satisfăcut insuficient nevoile persoanelor.

Serviciile sociale pot fi de două feluri:

- Serviciile de îngrijire social-medicală sunt acordate persoanelor care, fără acestea, temporar sau permanent, datorită unor afecțiuni fizice, psihice, mentale sau senzoriale, se află în imposibilitatea desfășurării unei vieți demne, precum și persoanelor care suferă de boli incurabile în ultima fază.
- Serviciile de asistență socială au drept obiectiv refacerea și dezvoltarea capacităților individuale și ale celor familiale necesare pentru a depăși cu forțe proprii situațiile de dificultate.
- „Statul organizează și susține financiar și tehnic sistemul serviciilor sociale, promovând un parteneriat cu comunitatea locală și cu reprezentanți ai societății civile (art. 19)”.

3. Despre dialogul, sinergia și parteneriatul Stat – Biserică, în domeniul asistenței sociale

Aplicarea principiului subsidiarității (și a proporționalității) nu creează doar drepturi, ci și obligații sau răspunderi. În planul moralei sociale, ceea ce este propriu subsidiarității este delegarea răspunderilor. Onorarea acestor răspunderi creează drepturile aferente. În paralel, sistemul creează modalitățile de control prin care fiecare subsistem poate verifica modul în care celelalte subsisteme, pe verticală, își îndeplinesc obligațiile. Acest lucru este foarte important, căci pot fi evitate două pericole: centralismul, pe de o parte, și excesul de responsabilitate, pe de altă parte. Cu alte cuvinte, Statul trebuie să cedeze o seamă de atribuții, atunci când cetățeanul (sau o comunitate) este îndreptățit sau capabil să le preia. Anume, să încurajeze asumarea subsidiară. În același timp, în situația în care cetățeanul, respectiv comunitatea, din cauza apariției riscurilor, nu pot să-și onoreze obligațiile, nivelele superioare trebuie să fie pregătite pentru a le prelua.

În ceea ce privește Secretariatul de Stat pentru Culte – în calitatea ei de instituție abilitată a Guvernului României care gestionează relații de parteneriat și colaborare dintre Stat și Biserică, se constată faptul că atribuțiile sale în domeniul care ne preocupă aici sunt limitate și oarecum indirecte. Conform, statutului său, acest organism instituțional și oficial “asigură relațiile Statului cu toate cultele religioase legal recunoscute din România” și “sprijină toate cultele religioase legal recunoscute, potrivit statutelor de organizare și funcționare a acestora, în vederea participării lor la viața socială și spirituală a țării, și mediază situațiile litigioase”. Cu alte cuvinte, creează cadrul optim pentru acțiunea socială a Bisericii.

Limitele competențelor noastre provin din aceea că Biserica Ortodoxă și celelalte culte recunoscute din țara noastră pot interacționa direct cu instituțiile Statului, fără a fi obligate să recurgă la medierea Secretariatului de Stat pentru Culte. Aceasta este o dovadă a autonomiei și libertății de manifestare de care se bucură cultele în România. În aceste condiții, Secretariatul de Stat pentru Culte poate numai să sprijine proiectele de asistență socială ale cultelor religioase, la solicitarea expresă a acestora.

În conformitate cu Legea nr. 125 din 18 martie anul 2002 pentru aprobarea Ordonanței Guvernului nr. 82/2001 privind stabilirea unor forme de sprijin financiar pentru unitățile de cult aparținând cultelor religioase recunoscute din România, din bugetul Secretariatului de Stat pentru Culte se acordă fonduri numai „pentru... sprijinirea activităților de asistență socială organizate de cultele religioase în spitale, centre de plasament, cămine pentru bătrâni și alte forme de asistență, pentru susținerea unor acțiuni cu caracter intern și internațional realizate de cultele religioase din România”, toate acestea în conformitate și cu noua Lege a Cultelor nr. 489/2006 privind „*Libertatea religioasă și regimul general al Cultelor*”.

Prin aplicarea principiului acțiunii sociale, Biserica devine parte a societății civile nu numai în plan spiritual, dar și în plan funcțional. Prin natura sa, Biserica poate contribui cu marele său potențial de dăruire umană, astfel încât serviciile sociale oferite de această instituție să fie mai puțin costisitoare decât cele finanțate în mod tradițional prin buget. Mai întâi, din perspectiva Statului, implicarea socială a cultelor religioase nu poate fi decât benefică pentru societatea românească în ansamblul său, dacă ar fi să avem în vedere numai cota de credibilitate de care se bucură în prezent Biserica. Mai mult decât atât, sprijinul acordat cultelor de Stat în vederea participării lor la viața socială a țării nu constituie un privilegiu, ci un act reparator față de perioada comunistă în care au fost îngrădite manifestările de ordin social ale cultelor religioase. Este un act de reintrare în normalitatea unei tradiții îndelungate a asistenței sociale patronate de culte, abuziv întreruptă de regimul comunist. În al doilea rând, Biserica nu face decât să își îndeplinească vocația de slujire a aproapelui, mai ales a celor aflați în suferință și în nevoi. Încă de la începuturile existenței sale, Biserica a fost apărătoarea prin excelență a drepturilor celor defavorizați, începând cu dreptul sacru al copilului la viață și continuând cu toate celelalte drepturi care asigurau o dezvoltare spirituală dar și materială normală a copiilor. În acest sens, Biserica deține o experiență îndelungată, pe care Statul o poate valorifica în eforturile sale de rezolvare a problemei persoanelor defavorizate.

Dialogul, relația și raportul dintre Stat și Biserică poate duce la conjugarea eforturilor pentru realizarea deplină a reformei, mai ales în acele zone dificile în care o singură instituție a Statului nu poate avea răspuns absolut, cum ar fi:

- Sărăcia, ca și cauză a abandonului copiilor și a izolării bătrânilor;
- Cauzele socio-economice, care duc la destrămarea familiei și a valorilor familiale, care au consecințe negative mai ales asupra copiilor;
- Cauzele delincvenței juvenile;
- Includerea socială a unor categorii grav afectate, și anume tinerii cu vârsta peste 18 ani care părăsesc centrele de plasament, copiii străzii, copiii infectați HIV/SIDA.

Aș dori să amintesc, pe scurt, o parte din direcțiile de acțiune din prezent:

Descentralizarea activității de protecție a copilului, inclusiv prin delegarea la nivel local a responsabilităților privind bugetul alocat acestei activități completat de cofinanțări substanțiale din partea bugetului de Stat, prin intermediul Autorității Naționale pentru Protecția Copilului și Adopție;

- Dezinstituționalizarea copiilor, care în prezent este centrul activității de protecție a copilului, iar Biserica este unul din promotorii acestei tendințe;
- Dezvoltarea variantelor de tip familial, care se află într-un stadiu avansat de desfășurare și diversificare;
- Dezvoltarea serviciilor alternative de asistență socială, proces aflat încă într-un stadiu de început, încercându-se integrarea comunitară a acestor servicii;
- Schimbarea mentalității celor care lucrează în sistem, proces extrem de complex și de lent.

- Participarea Bisericii înseamnă o acțiune de conștientizare a preoților în primul rând, ca și grup țintă, ca și grup profesional extrem de dezvoltat, care sunt cheia în această reformă, și - prin preoți, mai departe - a oamenilor din această țară.

4. Tendințe sau perspective viitoare

În România, ca și în Statele Uniunii Europene, este deja instituită o formă de protecție socială. Numai că s-a ajuns la concluzia că instituționalizarea aduce prejudicii, afectează personalitatea beneficiarului extrem de tare. De exemplu, efectele negative ale instituționalizării copiilor abandonati sau asupra celor cu diferite dizabilități nu mai pot fi recuperate ulterior și copilul nu mai are șanse la o evoluție normală, fiind extrem de dificil de integrat după aceea în societate. De aceea este important și pentru preot să fie conștient și să fie implicat tot timpul în reforma sistemului de asistență socială la modul cel mai practic.

- Uniunea Europeană a avut în anul 2005 un program PHARE de finanțare de 25 de milioane de euro numai în domeniul protecției copilului.

- Sper ca atunci când vom avea un alt „program PHARE” ori altfel de proiecte pentru direcțiile județene de protecție a copilului, să fie mai multe parteneriate cu Bisericile, la nivel județean sau regional. Motivul pentru care Ministerul Muncii, Solidarității Sociale și Familiei a dorit atunci ca beneficiarul principal al acestor fonduri să fie direcțiile județene a fost acela că i s-a părut firesc ca administrația locală, cea care are responsabilitatea pentru aceste servicii, să deruleze proiectele respective și, în același timp, să nu apară un sistem paralel care să se dezvolte în afara administrației locale.

- Am dori să ne referim, foarte succint, la un aspect pe care îl considerăm de maximă importanță și care se constituie într-unul dintre principalele obiective ale procesului de reformă în domeniu: descentralizarea sistemului la nivelul autorităților locale, având ca finalitate sprijinirea creării și dezvoltării treptate a serviciilor sociale la nivelul fiecărei comunități locale. Scopul acestor deplasări de responsabilitate este acela de a crea condițiile necesare în esență, responsabilizarea comunității locale, apropierea serviciilor de beneficiari și unificarea deciziei la nivel local – care să permită restructurarea vechilor instituții de protecție și crearea de servicii alternative la protecția de tip rezidențial în instituție. Această restructurare implică conjugarea unor acțiuni foarte complexe: reorganizarea instituțiilor existente prin înlocuirea practicilor de globalizare a asistenței sociale și a funcționării inertiiale, centrate practic pe interesul instituției, cu îngrijirea personalizată a persoanelor defavorizate, posibil prin introducerea modelului familial de organizare și funcționare;

- organizarea și dezvoltarea serviciilor de prevenire a separării copiilor de părinți;

- dezvoltarea serviciilor de consiliere a persoanelor cu dizabilități, precum și a persoanelor defavorizate economic (șomeri, săraci), prin organizarea la nivelul comunității a unui sistem multilateral de consiliere: consiliere juridică, psihologică, psihopedagogică, consiliere socio-medicală, consiliere profesională.

- Activități specializate destinate dezinstituționalizării copiilor, prin integrarea lor în familiile biologice și prin adopție.

- Dezvoltarea unor programe de instruire a personalului implicat în centrele de asistență socială susținute de Biserici;

- Popularizarea programelor de asistență socială susținute cu fondurile puse la dispoziție de Uniunea Europeană și instruirea personalului clerical astfel încât cei care desfășoară activități de asistență socială să deprindă procedurile de accesare a fondurilor europene.

- La nivel național, soluția de parteneriat (dorită atât de Biserici, cât și de Secretariatul de Stat pentru Culte), este colaborarea susținută și sistematică între Biserici, Ministerul Muncii, Solidarității Sociale și Familiei și Secretariatul de Stat pentru Culte prin instituirea unui Forum consultativ, care să reunească instituțiile Statului și cultele religioase recunoscute. Scopul acestui Forum este valorificarea experienței istorice a cultelor religioase în domeniul filantropic, în vederea îmbunătățirii calității vieții în România post-comunistă. Nu cred că mai este necesar să subliniez importanța coordonării acțiunilor, astfel încât resursele umane și materiale să-și găsească cea mai bună utilizare, să se evite redundanțele și dublarea acțiunilor pe de o parte, precum și absența totală a intervenției pentru un anumit grup țintă, pe de altă parte.

Consider că este important ca în acest moment:

- Noua Lege a Cultelor – 489/2006 privind „*libertatea religioasă și regimul general al cultelor*” creeze și să asigure permanent, cadrul legal pentru recunoașterea statutului de partener social al cultelor religioase, pentru ameliorarea sistemului de asistență socială și medicală;

- Să se formalizeze prin convenții/protocoale cadru colaborarea la nivel central;

- Să se realizeze legătura la nivel local între Direcțiile județene de Protecție a Drepturilor Copilului și Birourile de Asistență Socială ale Bisericii Ortodoxe Române, respectiv fundațiile/asociațiile înființate pe lângă bisericile/lăcașele celorlalte culte;

- Să fie popularizate și cunoscute la nivelul serviciilor de asistență socială ale cultelor: standardele tipurilor de servicii ce pot fi dezvoltate de către organizații neguvernamentale și demersurile necesare pentru obținerea autorizației de funcționare în domeniul serviciilor sociale.

Ca o concluzie finală a celor enumerate mai sus, trebuie conștientizat faptul că taina „ajutorării aproapelui” este în același timp taina libertății și mântuirii noastre. Fiecare persoană aflată în suferință și în nevoi, perceput și abordat cu ochii cei mult milostivi ai lui Hristos și în iubirea Sa, descoperă faptul că aproapele nostru rămâne pentru fiecare dintre noi cel mai mare obstacol în calea mântuirii noastre, a realizării deplinei comuniuni. În acest context, putem sugera, fără nici un fel de rezervă că acțiunea filantropică, social-misionară a Bisericii este o lucrare duhovnicească, iar viața duhovnicească este un izvor de iubire sfântă pentru această lucrare evanghelică a Bisericii!

III – Partea aplicată (studiu concret, de caz) - Apecte contemporane ale asistenței sociale în Biserica Ortodoxă Română. Asistența socială bisericească între filantropie, voluntariat, insuficiență filantropică, amatorism filantropic, particularism filantropic, paternalism filantropic și servicii organizate, specializate, profesionalizate și planificate

1. Introducere

Biserica Ortodoxă desfășoară o bogată operă de caritate, dar care spre deosebire de celelalte confesiuni are caracteristici specifice. Primul aspect sub care se desfășoară această activitate este strâns legată de cultul divin public, de viața liturgică. Această lucrare are la bază porunca evanghelică a iubirii aproapelui și care și-a găsit exprimarea cea mai concretă sub forma milosteniei. Cultivând ideea iubirii aproapelui, a solidarității cu cei aflați în nevoi și în suferințe, dând expresie acestor simțăminte și virtuților creștine în rugăciunile cultului divin care are prin excelență un caracter comunitar. Biserica Ortodoxă a găsit și dezvoltat forme de manifestare a carității având strânsă legătură cu viața liturgică.

Biserica, ca și orice altă instituție din societate are un sistem administrativ-organizatoric, propriu, separat de cel al celorlalte instituții, dar în același timp conlucrează și are relație cu ele,

contribuind astfel la bunul mers al societății care cunoaște și îndeplinește legile și normele statului „dând cezarului ce este al cezarului” (Matei 19:31), făcându-se prezentă în fiecare comunitate socială, prin organizarea credincioșilor săi într-o parohie (Statutul de organizare și funcționare al BOR), având ca și conducător spiritual pe preotul paroh, care este reprezentantul de drept al episcopului din acel loc. Sistemul de organizare al Bisericii Ortodoxe Române este structurat ierarhic în ordine descrescândă, începând cu Patriarhia care este forul superior, urmând apoi calea ierarhică până la parohie, care este unitatea administrativă de bază și unde își desfășoară activitatea unul sau mai mulți preoți. După anul 1990, activitățile tradiționale cu caracter social s-au amplificat și diversificat, adresându-se unui număr mai mare de persoane și de problematică socială, generate de transformările profunde ce au avut loc în societatea românească actuală.

Odată cu apariția acestor probleme sociale, într-o perioadă de tranziție și reformă în toate domeniile de activitate, societatea se confruntă cu o serie de disfuncții, generate de starea generală de sărăcie existentă la nivel național. Acesta fapt face obiectul de lucru al unor instituții ale statului, care au ca obiectiv o cât mai bună ordine socială. Biserica își oferă serviciile ei ca o alternativă la serviciile sociale guvernamentale sau private, având o structură caracteristică proprie. Obiectivele sistemului bisericesc de asistență socială sunt dintre cele mai diverse. Ea și-a fixat obiectivele în funcție de problemele existente în societate, începând cu organizarea și dezvoltarea de servicii de asistență socială în special la nivelul comunitar, pentru diverse categorii de persoane defavorizate aflate în situații de risc social.

Schimbarea condițiilor sociale și economice în România a avut un profund impact și asupra sectorului nonguvernamental. Pentru a răspunde acestei provocări este necesară o strategie care să sprijine organizațiile nonguvernamentale să beneficieze de oportunitățile care se ivesc ca urmare a acestor schimbări, în vederea dezvoltării durabile a acestui sector, ca o alternativă viabilă pentru rezolvarea situației sociale cu care se confruntă comunitatea noastră. Această strategie va trebui să reconcilieze cerințele economiei de piață cu drepturile omului, cu strategia europeană de egalare a șanselor și combatere a sărăciei și de promovarea participării cetățeanului la dezvoltarea propriei comunități. Ea va contribui la crearea unui mediu propice pentru ca organizațiile nonguvernamentale din domeniul social să poată oferi alternative viabile, de durată și angajate în derularea unor proiecte de rețea, în complementaritate cu serviciile guvernamentale și private, în mod holist, ceea ce conduce la posibilitatea dezvoltării unor strategii unitare, desprinse din efortul comunitar comun tuturor participanților implicați la viața acesteia.

Politica viitoare referitoare la organizațiile nonguvernamentale din domeniul social și angajarea acestora la rezolvarea problemelor comunității, se va baza pe această strategie care trebuie susținută de o legislație adecvată. Atunci când vorbim de sectorul nonguvernamental ne adresăm organizațiilor care au ca obiectiv general activități și servicii sociale. De cele mai multe ori aceste organizații se numesc *fundații* sau *asociații*. Dat fiind faptul că aceste denumiri au o arie de lucru mult extinsă în societate în diferite domenii considerăm căci este necesar să dăm o definiție clară al asociațiilor și fundațiilor cu caracter social și o clasificare a acestora. Pentru a defini asociațiile și fundațiile pentru a le evidenția locul în cadrul tipologiei existente de persoane juridice se ia drept criteriu scopul înființării lor. Persoanele juridice se pot clasifica din punct de vedere al naturii scopului în: persoane juridice cu scop lucrativ (patrimonial, în această categorie intrând societățile comerciale) și persoane juridice fără scop lucrativ (nepatrimonial adică organizațiile non-profit). Din această ultimă categorie fac parte toate organizațiile înzestrate cu personalitate juridică ai căror membrii să pună în comun în mod statornic contribuția lor materială, cunoștințele și activitatea lor pentru satisfacerea unui scop nepatrimonial în acord cu interesele generale ale colectivității. Scopul constituirii unei organizații non-profit trebuie să fie licit determinat și să aibă un anume caracter de permanență. Obiectivul de activitate al unei organizații non-profit trebuie să aibă întotdeauna un

caracter ideal el urmărind realizarea unor interese sociale cel mai adesea în chip altruist fără a se aștepta o contraprestație din partea celor care beneficiază de serviciile organizației. Pentru lămurirea terminologiei în cele ce urmează ne vom ocupa despre tratarea asociațiilor și fundațiilor non-profit care au în special ca obiectiv de activitate domeniul social.

2. Sectorul privat – nonprofit – furnizor de servicii sociale. Serviciile de asistență socială ale Bisericii ca parte a sectorului privat

Apariția sectorului nonprofit în spectrul social românesc nu mai reprezintă o noutate, fiind ca o caracteristică a democrației cât și o dezvoltare a societății civile, aflându-se în plină expansiune. Rolul principal al acestuia constă în oferirea de servicii alternative la acelea pe care le oferă statul, dar mai există și situații în care organizațiile nonprofit devin adevărate inițiatoare ce pot determina modificări ale politicilor pe care statul le promovează față de anumite grupuri, minorități, probleme, nevoi sociale.

În mod tradițional se consideră ca statul, ce trebuie să fie întotdeauna tributar bunăstării (economice și sociale), este convocat să îndeplinească unele obiective precum: - producerea și promovarea unor bunuri publice cum ar fi apărare, securitate, infrastructură, educație, cultură, știință

- protecția sau securitatea socială a populației care se află în dificultăți din diferite motive prin două componente diferite: asigurările sociale și sistemul de asistență socială
- dezvoltarea socială – reprezintă cel de al treilea obiectiv realizându-se prin asigurarea unor condiții importante pentru colectivitate (Zamfir, C; Zamfir, E, București; 1995, p. 12)

Evoluția societății moderne a generat diversificarea problemelor, a nevoilor sociale la care statul trebuia să găsească o soluție, dar și creșterea acestor probleme ca număr. Restrângerea responsabilității și activității statului de la furnizarea și finanțarea serviciilor sociale publice la finanțarea exclusivă a acestor servicii a constituit o soluție de rezolvare a acestei situații, astfel ajungându-se în situația în care, în unele cazuri statul să manifeste cerințe exprese ca aceste servicii să fie furnizate de organizații nonprofit.

Astfel începând cu anul 1990 are loc o adevărată expozie a numărului organizațiilor nonprofit neguvernamentale care are scopul de a contribui la cristalizarea societății civile.

În acest mod datorită incapacității statului de a furniza singur serviciile necesare colectivității apare sectorul nonprofit situat între sectorul public și cel privat, fiind denumit “sectorul independent sau cel de al treilea sector”.

3. Definirea și specificul sectorului nonprofit

Datorită faptului că sectorul nonprofit a început să fie studiat de puțin timp, există o oarecare ambiguitate în definirea acestui sector.

Pe de-o parte dificultatea definirii sectorului nonprofit constă în identificarea acestuia cu ceea ce în mod tradițional apare sub forma organizațiilor filantropice, caritabile sau revoluționare. În prezent caracteristici precum voluntariatul sau filantropia nu mai constituie indicatori definitorii pentru sectorul nonprofit deoarece numeroase organizații care la început erau apreciate ca voluntare folosesc forță de muncă specializată.

Pe de altă parte termenul de “nonprofit” nu are semnificația care s-ar putea atribui în mod obișnuit, termenul de nonprofit nu se referă la lipsa profitului ci la “constrângerea

nondistribuției” câștigului sau profitului între membrii organizației (Vlăsceanu, M, București; 1996, p.16). Organizațiile nonprofit există pentru a furniza anumite servicii sau pentru a rezolva o problemă anumită în timp ce organizațiile de afaceri pentru profit au ca obiectiv declarat obținerea profitului iar organizațiile guvernamentale de a asigura și controla menținerea ordinii și bunăstării sociale.(Carp,C.,Bucuresti,2004,p7) Se poate spune ca organizațiile nonprofit sunt agenți ai schimbării umane prin ameliorarea confortului lor psihic sau fizic și ca obiectivul organizațiilor constă în realizarea „binelui social”. Majoritatea definițiilor date sectorului nonprofit sunt oferite mai mult în termeni negativi decât afirmativi, punând accent pe ceea ce nu este și nu pe ceea ce este acest sector. Prin consens o definiție a sectorului nonprofit are în vedere un singur element,și anume faptul ca sectorul nonprofit nu este organizat pentru a produce profit și nici ca o entitate guvernamentală(Carp C., Bucuresti,2004, p7)

Fiindcă organizațiile nonprofit nu fac parte nici din sectorul public, nici din sectorul privat, ele pot fi plasate între cele două sectoare, motiv pentru care mulți autori în numesc “cel de-al treilea sector” sau “sectorul independent”. Criteriul cel mai acceptat pentru definirea și pentru diferențierea unei organizații nonprofit se referă la obiectivul sau misiunea sa. În acest mod organizațiile pentru profit au ca și scop producerea de bunuri pentru a obține profituri, iar organizațiile guvernamentale au scopul de a asigura și controla prin mecanisme specifice menținerea ordinii și bunăstării sociale, în timp ce organizațiile nonprofit există pentru a oferi anumite servicii sau pentru a apăra o cauză anumită.

Un alt mod de diferențiere a sectorului nonprofit de sectorul public sau privat se referă la evaluarea sarcinilor pe care fiecare, dintre aceste sectoare se poate realiza cel mai bine, accentul căzând pe obținerea rezultatelor, respectiv pe calitatea rezultatelor. Având în vedere principalele argumente care relevă specificitatea sectorului nonprofit acesta poate fi definit prin intermediul unor caracteristici. Astfel termenul de organizații nonprofit:”se referă la acele entități nonguvernamentale, constituie din punct de vedere structural- legal într-o formă caritabilă sau nu pentru profit, al cărui scop principal este acela de furnizare a unor servicii publice sau de apărare a unei cauze. Ele sunt organizații private desemnate a servii obiective publice avasi-publice.” (Vlăsceanu, M., București, 1996, p.19)

Sectorul nonprofit cuprinde spitale, clinici, instituții de ocrotire a sănătății, universități, școli, centre de instruire a tineretului și a adulților, case de cultură, muzee, instituții ofertante de servicii de asistență și protecție socială pentru diverse grupuri de persoane defavorizate. Esențial sectorul nonprofit este definit ca ansamblul organizațiilor și instituțiilor ce oferă servicii de instruire și perfecționare, servicii de protecție și asistență socială având un caracter voluntar, neguvernamental, oferind servicii publice sau personale diversificate cu o respectare riguroasă a restricției nondistributivității profitului între proprii membrii (Zamfir, C; Zamfir E, București, 1995, p.83) Cu alte cuvinte, se consideră a fi foarte importante pentru sectorul nonprofit: caracterul nonguvernamental, oferta unor servicii publice sau personale diversificate, respectarea restricției nondistributivității profitului între membrii organizației, autoconducerea și implicarea parțială a voluntariatului persoanelor angajate sau asociate.

4. Teorii ale apariției organizațiilor nonguvernamentale

Apariția, dezvoltarea și funcționarea sectorului privat nonprofit a dus la promovarea câtorva teorii. Prima teorie care justifică apariția și rolul organizațiilor nonprofit ca producătoare particulare ale bunurilor publice a fost dezvoltată de B. Weisbrad (1974), fiind cunoscută sub numele de teoria bunurilor publice.(vezi Vlăsceanu,M.,”Sectorul nonprofit”, Bucuresti,1996,p.39) Aceasta se referă la capacitatea sectorului nonprofit de a răspunde unor

cerințe nesatisfăcute de guvern prin furnizarea suplimentară a unor bunuri publice. Varietatea sau diversitatea preferințelor comunității reprezintă un factor responsabil pentru gradul de deosebire a sectorului nonprofit din diferite țării.

În încercarea de a explica rolul organizațiilor nonprofit a condos la completarea teoriei cererii suplimentare a bunurilor publice cu cea a cererii diversificate care se referă la satisfacerea cerințelor de către guvern nu numai sub aspect cantitativ ci sub aspect calitativ.

Mihaela Vlasceanu în lucrarea „Politici sociale.Romania în context european”,face referire la ceea ce spunea E. James (1987) care testând empiric teoria cererii diversificate vorbește despre o nevoie de varietate sau de diversitate care apare în anumite condiții și anume atunci când populația este caracterizată prin:

- printr-o diferențiere culturală
- preferințele sunt dispensate geografic, fiind cu greu satisfăcute de agențiile guvernamentale locale
- constrângerea guvernului de a furniza un produs relativ uniform
- imposibilitatea grupului cultural dominant de ași impune preferințele asupra celorlalți astfel încât alternativa producției private reprezintă o soluție acceptabilă

Testarea empirică a teoriei cererii diversificate a demonstrat că responsabilitatea pentru apariția, dezvoltarea, mărima sectorului nonprofit în foarte multe țări sunt avantajele oferite de organizațiile nonprofit referitoare la varietate și obțiune.

O a doua teorie generală cu privire la apariția și expansiunea nonprofit este aceea cunoscută sub numele “teoria contractului preventiv.” (Hanssman,1980)Aceasta vizează un anume tip de eșec al pieței și reprezintă o situație în care cumpărătorii unor bunuri publice nu sunt și consumatorii lor. Organizațiile oferă astfel prin contractile preventive posibilitatea de a beneficia de servicii de calitate, la prețuri mici, posibilitatea de eșec a pieței situându-se pe poziții rezidualiste.(vezi Vlasceanu,M., Sectorul nonprofit, Bucuresti,1996,p.40)

Mihaela Vlasceanu în lucrarea sa: „Sectorul nonprofit” îl citeaza pe Lester Salamon (1987) care, încercând să treacă de aceste două tipuri de explicații, dezvoltă o altă teorie potrivit căreia sectorul nonprofit ar reprezenta “mecanismul preferat pentru furnizarea bunurilor colectve”. Astfel nu organizațiile nonprofit ci guvernul reprezintă instituția rezidențială a cărei necesitate este generată de eșecul sectorului voluntar.

5. Limitele sectorului nonprofit

Datorită faptului că intervenția statului este justificată prin deficiențele sectorului nonprofit este foarte important ca aceste limite, deficiențe să fie cunoscute. Lester Salamon este cel care sintetizează cele mai importante limite ale sectorului nonprofit: insuficiența filantropică, amatorismul filantropic, particularismul filantropic și paternalismul filantropic.(vezi Zamfir, C; Zamfir, E, București, 1995, p.89)

a). Insuficiența filantropică – are în vedere “incapacitatea organizațiilor voluntare de a găsi resursele necesare pentru a face față problemelor sociale cu care se confruntă o societate industrială dezvoltată” (Zamfir C; Zamfir E, București, 1995, p.89-90)

Chiar dacă organizațiile nonguvernamentale au la dispoziție o varietate de sursed in care le vin venituri (donații.sponsorizări, vânzare de diferite bunuri sau servicii în funcție de profitul organizației, subvenții de la bugetul de stat sau local,etc.). acestea nu sunt niciodată suficiente pentru a acoperii rezolvarea tuturor problemelor cu care se confruntă societatea.

Acestea se datorează faptului că sectorul voluntar spre deosebire de guvern nu își constituie veniturile din taxe sau impozite impuse fiecărui cetățean, pentru a-și aduna fondurile necesare pentru rezolvarea problemelor sociale existente. Această incapacitate a sectorului nonprofit de a rezolva problemele sociale majore se datorează și fluctuațiilor existente în dezvoltarea economică a unei țări, astfel în aceste perioade donațiile și alte surse de finanțare sunt restrânse.

Alături de aceste impedimente menționate mai sus care duc la insuficiență filantropică, această incapacitate a sectorului voluntar de a dobândi resursele necesare de a face față problemelor cu care se confruntă societatea poate fi determinată și de (Zamfir, C; Stoica, L, București, 2006, p.224). Disparitățile regionale și pe medii ale distribuției ONG-urilor active – studiile FDSC (2001) arată faptul că numai 15-17% din organizațiile care funcționează, furnizează servicii sau desfășoară activități și în mediul rural iar în zona de sud-est numărul ONG-urilor active este mult mai mic în comparație cu alte zone ale țării. În acest mod gradul de disparitate teritorială rămâne ridicat, ținând cont de faptul că furnizarea serviciilor dezvoltate de ONG-uri se suprapune disparităților teritoriale ale ocupării cu servicii furnizate de instituțiile publice. Se mai poate întâmpla ca în primă fază ca în perioada transferului de servicii către sectorul nonguvernamental, aceste servicii să fie furnizate și de sectorul public ceea ce poate duce la supraincluziune sau excluziune din cauza desprinderii unor programe de la un furnizor de mari dimensiuni către un număr mare de ONG-uri. Pe de altă parte datorită faptului că aria de obținere a veniturilor este alta de cele mai multe decât cea în care apare problemele, astfel capacitatea organizațiilor de a acoperii toate zonele este restrânsă, dependența de finanțările externe – marea majoritate a organizațiilor depind de finanțări externe. Un număr destul de mic din totalul organizațiilor dezvoltă parteneriate cu finanțatori externi care le acoperă o parte din cheltuielile curente. Din cauza că majoritatea organizațiilor depind de granturile externe, acestea sunt obligate să furnizeze servicii sub forma proiectelor și nu a programelor. Astfel continuitatea organizațiilor de a furniza servicii devine dificilă după încetarea finanțării externe acestea fiind cel mai frecvent transferate către instituțiile publice sau menținute în parteneriat cu autoritățile locale, ori furnizorii publici de servicii.

Conform statisticilor tendința statisticilor sectorului nonguvernamental constă în a dezvolta noi servicii în parteneriat fie cu o instituție publică, fie cu o altă organizație nonguvernamentală, cu un aport și suport redus de la bugetul de stat sau local – suportul oferit de stat ONG-urilor are o pondere nesemnificativă în totalul fondurilor utilizate de acestea, chiar dacă volumul granturilor externe destinat serviciilor de asistență socială se diminuează de la an la an. Finanțările în baza Legii nr.34/1998 privind acordarea unor subvenții asociațiilor și fundațiilor române cu personalitate juridică ce înființează și administrează unități de asistență socială sunt rar acordate de la bugetele locale, iar finanțele de la bugetul de stat nu acoperă decât o mică parte din costuri.

Pe de altă parte prevederile Codului fiscal, (adică 2% din impozitul pe venit să fie acordat unor organizații nonguvernamentale) nu au fost destul de promovate și încurajate de instituțiile publice astfel fiind destul de greu ca acel procent să ajungă la organizațiile nonguvernamentale.

- condiții restrictive de acces la finanțare – stabilitatea unei organizații poate fi afectată de condițiile restrictive de acordare a finanțatorilor. De exemplu nu mai sunt premise recuperările de TVA decât de un număr restrâns de finanțatori.
- nivel de profesionalizare redus și probabilitate ridicată a resursei umane – chiar dacă sectorul nonguvernamental înregistrează rate mai ridicate de specialiști în comparație cu sistemul public, grad de profesionalism unul modest dublat de riscul ieșirii acestora din sistem.

Mobilitatea angajaților sau riscul ca aceștia să iasă din sistem se datorează costurilor administrative și de personal, drastic limitate de finanțator. În general organizațiile mici se confruntă cu lipsa de personal specializat, cadrul legislativ inadecvat și promovare insuficientă a actelor normative elaborate – deși în ultimii ani reglementarea normativă din domeniile serviciilor sociale și al protecției categoriilor sociale aflate în dificultate a făcut progrese totuși legislația din domeniul asistenței sociale nu a beneficiat de armonizări cu celelalte acte normative care pot interveni în reconstrucția instituțională.

Elaborarea unor acte normative în domeniul asistenței sociale a început în forță în anul 2001, dar apoi acest proces de elaborare a legislației a pierdut coerența. Specialiștii de la nivel județean consideră că ar fi trebuit adoptată o legislație secundară dar și conexă dar la nivel central sunt preluate acte normative de la țări cu experiență în asistență socială. Transferul serviciilor a presupus schimbarea unor acte normative, proces care a durat până în anul 2008.

ONG-urile au propus câteva schimbări legislative, adică modificarea unor acte normative care să garanteze creșterea suportului financiar din partea sectorului public:

- revizuirea legii sponsorizării în sensul acordării unor facilități concrete și atractive sponsorilor
- finanțare de la bugetul de stat a sectorului nonguvernamental (inclusiv alocarea unui buget minim fiecărui ONG)
- reducerea fiscalității pentru ONG-uri
- reducerea birocrăției pentru ONG-uri
- îmbunătățirea O.U.G nr 68/2003 și simplificarea legislației prin crearea unui cod unic
- îmbunătățirea legislației privind ONG-urile
- instituirea obligației angajării de personal de specialitate
- acordarea unor spații din fondul public pentru desfășurarea activității
- elaborarea unor standarde de calitate pentru serviciile sociale
- îmbunătățirea cadrului legislative pentru facilitarea subcontractării serviciilor sociale către ONG-uri
- încurajarea prin lege a voluntariatului prin instituirea unor facilități pentru voluntari
- revizuirea legii pentru acordarea statutului de utilitate publică
- reducerea fiscalității în cadrul angajaților din serviciile sociale
- dezvoltarea reglementărilor legislative privind activitățile aducătoare de venit
- încurajarea concesiunii serviciilor sociale către furnizori acreditați (publici sau privați)

b) Amatorismul filantropic – este una dintre cele mai evidente limite ale acestui model de asistență socială practicat la nivel de comunitate.

Această limită este “determinată în mare parte de modul de abordare a problemelor sărăciei” (Zamfir C; Zamfir E; București, 1995, p.90) Această limită este atribuită uneori agențiilor voluntare datorită problemelor generate de sărăcie și a modului de abordare a acestor probleme. Sărăcia duce la cazuri în care cei aflați în situații de risc să recurgă la a beneficia și accepta sprijinul său spre a fi încredințate unor persoane bine intenționate dar care nu le oferă un ajutor profesionist, specializat.

Amatorismul filantropic este practicat de persoane nespecializate, neafizate și incompetente care nu au nici o legătură cu domeniul asistenței sociale. Datorită faptului că în organizații există persoane nespecializate, incompetente ori specializate parțial pentru activitatea pe care o desfășoară, multe dintre problemele comunității și în special problemele grave pot

rămâne nesoluționate. Tot datorită acestui fapt proiectele pe care le desfășoară organizația pot rămâne nefinalizate, sau nu își pot îndeplini în totalitate și în conformitate cu standardele cerute obiectivele propuse. Toate aceste probleme care în fond sunt considerate a fi provocate și generate de sărăcie duc nu la realizarea bunăstării sociale ci la accentuarea problemelor existente în comunitate. De aceea este normală instituirea obligației angajării de personal de specialitate, și este normal ca serviciile de asistență socială de stat sau private să fie coordonate de specialiști.

c). Particularismul filantropic – “se referă la tendința organizațiilor voluntare și a donatorilor acestora de a furniza servicii sociale anumitor grupuri ori subgrupuri ale populației” (Zamfir C; Zamfir E; București, 1995, p. 90).

Pentru a evidenția particularismul filantropic se impune o definiție a termenului de filantropie. În Dicționarul Explicativ al Limbii Române, unde se regăsește o definiție generală a termenului ce nu acoperă în întregime sensul lui social, cuvântul filantropie este înțeles prin “iubirea față de oameni” sau într-o accepțiune mai largă se definește ca „faptă de caritate, binefacere în folosul oamenilor săraci sau neajutorați și al asezămintelor de binefacere.” Acest particularism filantropic poate fi considerat o caracteristică pozitivă a organizațiilor voluntare atâta vreme cât furnizează serviciile sociale diferitelor subgrupuri (etnice, religioase, de interes, etc.). Particularismul se referă la selectarea riguroasă atât a problemelor cât și a grupurilor care urmează să beneficieze de servicii pentru rezolvarea problemelor. Această situație a organizațiilor voluntare de supraspecializare și faptul că furnizează doar anumite servicii pentru un anumit grup respectiv o anumită problemă, a condus la o serie de critici cu privire la rezolvarea problemelor societății. Un exemplu care poate reflecta această situație face aluzie și referire la faptul că există organizații nonprofit care reprezintă anumite grupuri (în general religioase), care chiar dacă nu recunosc acest fapt, furnizează servicii doar acelor persoane ce fac parte din acel grup, astfel atingerea bunăstării celor cu probleme sociale depinde de apartenența la acel grup religios, de pildă. Se poate ajunge uneori până la situația în care unele grupuri sau categorii de clienți sunt private de serviciile de asistență socială, iar alte grupuri să beneficieze de servicii duble, atât din partea statului, cât și din partea comunității. Pe de altă parte se poate întâmpla ca problemele grave și cazurile dificile să rămână nerezolvate ori să rămână în seama instituțiilor publice. Prin urmare acest particularism poate conduce la nerezolvarea unor probleme importante ale comunității, dar poate afecta și modul de folosire al resurselor.

d). Paternalismul filantropic – “implică posibilitatea celor ce dispun de majoritatea resurselor de a influența modul de definire a necesităților întregii comunități”. (Zamfir C; Zamfir E; București, 1995, p. 90). Adică se referă la faptul că sectorul privat poate într-o oarecare măsură, să hotărească singur ceea ce trebuie să facă și cine sunt cei care urmează să beneficieze de serviciile sale iar de cele mai multe ori criteriile de selecție a beneficiarilor sunt subiective. În acest fel stând lucrurile, cei care reprezintă organizațiile nonprofit pot furniza servicii după anumite criterii și anume ținând cont de religie, etnie, clasă socială etc. În această împrejurare și situație se poate ajunge la promovarea și furnizarea unor servicii considerate a fi importante de liderii comunității, în defavoarea și detrimentul altor servicii ce ar duce la rezolvarea problemelor celor aflați în situații de risc. Aceste deficiențe, limite ale sectorului voluntar nu duc la diminuarea virtuților sale sau a responsabilității ce și-o poate asuma în rezolvarea unor probleme sociale, ci pot fi considerate de fapt virtuți ale sectorului guvernamental și invers. Aceste neajunsuri ale sectorului nonprofit pot fi rezolvate. Printre altele această rezolvare poate presupune o strânsă colaborare între stat și sectorul privat, însă această relație de parteneriat trebuie reglementată de legi clare și adecvate, la fel cum și sectorul nonprofit are nevoie de același lucru pentru ași diminua aceste neajunsuri.

Prin urmare, ONG-urile care furnizează servicii sociale, cu implicarea asistentului social prin acreditarea lor pot și trebuie să devină un partener serios al statului în furnizarea unor servicii sociale. Asociațiile și fundațiile particulare sau neguvernamentale cu profil de asistență socială au un rol deosebit de important în rezolvarea multiplelor cazuri de impas social care se pot întâlni oricând într-o societate. Aceste organizații își stabilesc în prealabil prin statutul de funcționare obiectivele de activitate (ex. Protecția copilului, persoane cu handicap, persoanei vârstnice, grupuri vulnerabile și marginale, etc.) care se desfășoară la un anumit moment dat într-o comunitate venind în sprijinul acesteia și contribuind la complectarea serviciilor guvernamentale. Limitele sectorului neguvernamental sunt însușite și de către serviciile de asistență socială oferite de către Biserică.

6. Câteva concluzii și încheierea

În concluzie, se poate spune că organizațiile nonprofit și-au însușit o oarecare experiență care nu poate fi neglijată, nu doar în furnizarea de servicii sociale celor aflați în situații de risc ci și în atragerea atenției opiniei publice asupra problemelor, nevoilor sociale, în promovarea unor inițiative privind politicile sociale și mobilizarea comunităților, Astfel se poate afirma că organizațiile nonguvernamentale au parcurs drumul de la sursa de sprijin pentru cei aflați în nevoie la actori responsabili pentru schimbarea socială. Din cadrul acestor organizații fac parte și asociațiile și fundațiile cu caracter religios care funcționează sub oblăduirea Bisericii. Acestea au un rol important în ceea ce privește activitatea misionar-socială a Bisericii și prin care se derulează diverse proiecte care vizează problemele de ordin social care apar la un moment dat într-o comunitate religioasă și nu numai.

În încheiere, vom observa și constata că din cercetarea întreprinsă și prezentată aici putem afirma că serviciile sociale ale Bisericii Ortodoxe Române în acest moment se confruntă cu câteva limite prezentate în acest studiu. Asistența socială, filantropia și organizațiile furnizoare de servicii sociale patronate de către Biserica Ortodoxă Română se confruntă ca majoritatea ONG-urilor din România, cu aceste limite ale sectorului neguvernamental. Toate aceste limite pot fi depășite printr-un amplu proces de profesionalizare a serviciilor și personalului ce deservește aceste servicii...

Rezumat

Lucrarea de față se dorește a fi una ce susține și promovează dialogul, colaborarea și cooperarea dintre Biserică și celelalte instituții ale societății civile, în planul asistenței sociale, a filantropiei, precum și în domeniul activităților sociale, culturale ori educative, sub forma unui parteneriat, atât de necesar, spre folosul credincioșilor și membrilor Bisericii care, implicit, sunt și cetățenii Statului ori fiii acestei națiuni. Implicarea Bisericii în social se poate realiza în multe feluri și sub diferite forme, unele din ele fiind remarcate și evidențiate aici, în această lucrare de disertație, care pornește de la definirea, din punct de vedere teoretic și teologic a termenilor de filantropie și caritate creștină, plecând și ajungând la noțiuni practice, tehnice și concrete, specifice disciplinei numită asistență socială. Sunt prezentate aici metode moderne și foarte actuale de realizare a unui sondaj și de implementare a unui proiect sau a unui program social, cu ajutorul instrumentelor caracteristice Bisericii – instituție ce nu trebuie să aibe vreun complex, din acest punct de vedere, deoarece dispune de toată dotarea și de tot „echipamentul” necesar realizării unui deziderat social.

Totodată, lucrarea de față încearcă să sintetizeze câteva trăsături definitorii ale postmodernității, ca o necesitate a contextualizării corecte a misiunii Bisericii Ortodoxe. Lipsit de

pretenția de a fi exhaustiv, (lucru, de altfel, imposibil), materialul acesta se dorește a fi un ghid folositor mai bune înțelegeri a provocărilor postmodernismului, ca și a modurilor în care Biserica le poate folosi sau respinge. Stadiul societății actuale, cu toate coordonatele sale definitorii, nu poate surprinde Biserica, ea însăși chemată să-și deschidă mesajul către oameni, atât ca indivizi, cât și ca grup social. De aceea, Biserica trebuie să folosească toate strategiile misionare adaptate vectorului postmodern de exprimare existențială, spre a defini acel nou tip de umanism, destinat zilei de mâine, despre care Preafericitul Părinte Patriarh Daniel afirmă că „trebuie să redescopere legătura profundă dintre libertate și sfințenie”⁴¹.

În prezent, Biserica desfășoară activități de asistență socială prin sistemul propriu, având suport de organizare legile emise de stat, promovând politicile sociale și măsurile de protecție socială pe care le regăsim în întreaga societate, ea punând la dispoziție resursele umane și logistica de care dispune. Nu în ultimul rând putem menționa că în cadrul serviciului social bisericesc se desfășoară proiecte care au ca sursă de realizare și resurse financiare care actualmente sunt modeste. De aceea Biserica invită statul și în același timp îi propune ca sistemul național de asistență socială să treacă în slujba bisericii, aceasta din urmă punând la dispoziție cele menționate mai sus, iar statul ca factor determinant într-o societate să-i dea bisericii capital financiar pentru finanțarea întregului sistem. Biserica oferă prin personalul său clerical care are statut de lider într-o societate mobilizarea și antrenarea oamenilor ca și comunitate într-o implicare directă în rezolvarea problemelor care pot apărea.

Drd. Stelian Gomboș

---

⁴¹ Metropolitan Daniel Ciobotea, *Confessing the Truth in Love. Orthodox Perceptions of Life, Mission and Unity*, Trinitas, Iași, 2001, p. 179.